

Guillaume Guillerm

Ganet e oa bet Gwillerm e Hañveg e 1894, hag e oa o chom e Toull-ar-Bodou. Bet galvet d'ar brezel pevarzeg ha dizoudardet goude beza bet gloazet ha seizet e vreh dehou outañ. Ha kavet dezañ gand ar Stad eun implij e Milin-Boultr Pont-ar-Veuzenn. Desket e-noa skriva gand e zorn kleiz.

Amañ e vo kavet skridou tennet euz kaierou ha karnedou Gwillerm, bet savet etre 1914 ha 1928 :

- * Kanaouennou bet savet gantañ e-unan da veza kanet er festou-noz e-barz ar hrañchou e mod kan-ha-diskan. Gand e vreur-hena Fañch eo e kane anezo.
- * Kanaouennou anavezet evel : Ar Bonomig, An Durzunell, Ar Pillaouer...
- * Skridou all evel : Beaj eur zoudard, Mari ar plah friant, Poltroñ digourdia...
- * Rimadellou anavezet gand an oll...
- * Ha da echui eur skrid bet savet gantañ goude an darzadenn e Milin-Boultr Pont-ar-Veuzenn d'ar 6 a viz even 1922.

Anad eo e ouie kalz gwelloh ar galleg eged ar brezoneg, evel an oll re a skrive e brezoneg en amzerze.

Levezonet eo e ereadurez gand hini ar galleg. Implijoud a ra "pehini" ha "pere" evel e galleg. Bet reizet. Hag evel-just e ra gand "kenavo" evel e galleg.

TAOLENN

Piou eo Guillaume Guillerm
Ma harned-godell
Disput war sujed an dañsou
Disput etre eur here hag eur boutaouer-koad
Disput war sujed eüruz ha maleüruz
Soubenn al lèz
Petra 'zo kaoz din-me ma'z on bremañ dimezet
Poltroñ digourdia
Kanaouenn Mari ar plah friant
Kanaouenn ar boeson
Gwerz a-eneb ar gwin-ardant
Ar merhed hag o gwiskamañchou
'Barz an ti-forn
Dañsom
Beaj eur zoudard
Kanaouenn ar brezel
Kanaouenn war sujed ar brezel
Trubuillou ar brezel
War don an tango
Eur zon nevez savet
Ar c'hwilijen
An Intañv
Ar Martolod
Ar Hrouadur
Ar Hemener
Kanaouenn ar Bonomig
Kanaouenn an Durzunell
Son ar Pillaouer
Daou zen o sevel ed-du
Kontadennoù
Ar pevar Drimardeer
Eun tad a-raog mervel
Priejou kaled
Du-mañ-du-hont
Peden Yvon Picard
Explosion à la Poudrerie
Noces d'or

Ma harned-godell

D'ar henta a viz Genver 1924

Atao pa zortian, me 'mez 'barz ma godell
Eur harned evid skriva pez a deu em fenn.

Gwech e skrivin amañ, gwechall en tu all ,
Aliez 'dreuz ha hed, 'barz ma teuan da zoñjal,
Gand ar pres a vez warnon da skriva ar geriou,
Deuz ar re 'n em servichan da ober chañsoniou.

Evel-se gwerziou nevez e brezoneg hag e galleg,
'N eur voned gand an heñchou, 'vez ganin-me kompozet.

Mez pa zegouez din koueza 'barz an deñvalijenn,
Evel an nozveziou heb loar hag heb steredenn,
Me 'deu da implori mestr braz an oll astrou
Da lakaad din em dorn eur pennadig goulou
'Vid sklerijenna din an hent am-mez traset
Tre beteg ar poent am-mezo c'hoant da voned,
Had evid ma hellfen terri gand va nerz ha va galloud
Toud ar bridou a deufe da vrida din va roud.

Ar bedenn-mañ 'zo greet d'ar bevar a viz du
C'hweh devez warn-ugent a-raog 'oa deut miz kerzu (**).

Pe dre ar penn, pe dre an dibenn, pe dre ar hreiz

(**) d'ar bevar a viz du 1923

(Tennet euz ar "Harned" 1924-A)

Disput war sujed an dañsou

Etre an daou vreur yaouank
(*War don : ar yaouank Fripon*)

Laouig

Eun nozvez goude va hoan, 'teuas eur zoñj 'n em fenn
Da lakaad toud va spered da ober eur ganaouenn.
Mond a ran d'he hompozi diwar-benn an dañsou,
Hag a zo komun bremañ diabarz an oll gêriou.

Laouig

Beb foar ha beb pardon bremañ e vez gwelet,
A-raog ma echuont 'vez atao dañsadeq.
D'an ambleudejer ed-du ha d'al leuriou nevez,
Eun neseser vraz eo 'vid dañsal adarre.

Laouig

Da doud ar festou braz ha d'an oll frikoïou,
Ne vo ket sur plijadur, ma ne vezo ket a zañsou.
'Vel-se 'ta, koulz amañ evel er broïou all,
Kalz tud a lak o foan evid deski dañsal.

Laouig

Eun nozvez goude va hoan, 'barz ar bloavez naonteg,
Etre an daou vreur yaouank disput a zo savet
Diwar-benn an dañsou 'vez dañset 'barz ar vro,
Hag a zo komun bremañ diabarz an oll gêriou.

Laouig

'N eur farsal eun tammig me 'laras da va breur Fañçois :
An dañsou evidon-me 'zo eur blijadur vraz.

Fañch

Penaoz, va breur Laouig, plijadur te az-pefe
Oh eskiñti¹ da gorv ha netra da houde ?

Laouig

Evid dañsal eun tammig n'eo ket red 'n em eskiñti :
Bale gand moderasion² evid en em amuzi³.

Fañch

Ma vije gwir da rezoniou, te 'vije eur paotr fin,
Gouest ker buan a-walh da jeñch an dour e gwin.
Mez pa vezez gand eur plah oh ober eur gavotenn,
Te 'fell dit a-wechou taol da dreid dreist da benn.

Laouig

---

¹ Oh eskiñti da gorv : o vrema da gorv

² Moderasion : heb poania re

³ en em amuzi : en em zidua

Nompaz sur evel dout-te, te 'jom korn ar hrañchou,
O c'hweza 'barz da zaouarn, prest da grevi gand ar riou.
Ma 'n em eskiñtan eun tammig, e-giz ma lavarez,
E vezin er hontrol dit-te : riou 'mez ket aliez.

Fañch

Evid kaoud riou, va breur Laouig, e rank beza yenienn vraz.
Diabarz eur hrañj dreist-oll, e-leh 'vez tud a-leiz,
Ha memez e ouiez a-walh, ne vez ket yen atao.
Ha me amerd⁴ ahanout digand toud da zañsou.

Laouig

François-Marie, va eil breur, 'rabad eo dit kredi
Penaos an dañsou a zo greet evid en em amerdi.
Goud⁵ a rez da-unan, an dañsou 'zo nesaser
Evid al leuriou nevez hag an ambleudejer.

Fañch

Te 'laka din-me kaled gand da her nesaser.
Biskoaz war an tamm douar-mañ netra 'zo chomet d'ober.
Evid ambleudi ed-du, ned eo ket red dañsal,
Eun nizerez 'zo a-walh, 'vel 'm-oa gwelet an deiz all.

Laouig

Gand da spered krapoteg⁶ te 'glask digareziou
'Vid lakaad ahanon da renoñsi⁷ d'an dañsou.
Ne rez koulskoude nemed koll da boan ha da amzer,
Kar ar pezh a riman 'ma ket 'barz da bater.

Fañch

Ne ran koulskoude nemed da gelenni, va breur Laouig,
Penaos digand an dañsou n'eus netra da hounid.
Ma 'pez eun tamm plijadur, te 'uzo ivez da voutou,
Ha ma lakaez mad da boan, e vo tomm d'az pleo.

Laouig

Pa lakin-me mad va foan peurvua 'vin rekompañset,
Ha digand ar zellerien e vezin sur enoret :
Eur mouchouar aliez 'mez d'al leuriou nevez,
Ha banneou e-leiz gand ar merhed da houde.

Laouig (*bis*)

Te 'jom 'kichenn an dañs, digor ganez da glak,
E-giz ar gaketêrien all oh esêa ober goap.
'Pad ar mare-ze, Yann pe Baol a deuio
'Vid da gas da weled an ostiz, hag ober dit da voutou.

---

⁴ Amerd : galleg pobleig

⁵ goud = gouzoud

⁶ krapoteg : poud, togn

⁷ Renoñsi : dilezel

Fañch

Da vouez a gavan flour, mez da heriou 'zo pikant
Evid lenn din va lizer diwar-benn ar gwin-ardant.
Ma evan-me banneou digand va hamaladed,
Me 'well ahanout-te ivez oh eva gand ar merhed.

Laouig

Me 'zo sur eur paotr yaouank a oar en em amuzi.
Ne joman ket da gaoud sehed 'barz 'n eun ostaleri.
Aliez a-walh memez me 'gav a-walh a verhed
Da baea din banneou 'vid terri va zehed.

Laouig (*bis*)

Te 'foeto toud da arhant digand da goñsorted.
Paseal a ray an deiz heb tamm plijadur ebed.
A-benn an devez war-lerh te 'pezo re zur poan-benn
Ken 'pezo c'hoant a-walh da gritika an ostizien.

Fañch

Ma 'mez foetet va arhant, me 'mez bet traou evito,
Ha da re-te, genaoueg, 'ya toud gand ar merhejou :
Eul lur kraoñ da unan, eul lur fiez d'eun all,
Ha kenavo dit Laouig, kenavo ar wechall.

Laouig

Ma paean traou d'ar merhed kement-se en abondañs,
E hellez mad va hredi, eh esperan ar rekompañs.
Klevet az-peus, me 'zo sur, aliez lavared :
Heb digarez ebed n'eus ket moaien d'arad.

Fañch

Aprouvi 'ran ahanout da gaoud esperañs.
Me 'n em gav kalz êsoh diabarz an asurañs.
Meur a hini dija, 'benn an devez hirio,
Gand eur hovad esperañs, ind-i a zo maro.

Laouig

N'eo ket esperoud goud dañsal, 'gredfen ket an dra-ze.
Esperoud en eun dra all, an dra-ze c'hoaz marteze.
Te 'dlefe goud an dra-ze digand da dalañchou,
Pa'z eo gwir e ouiez lenn etre al linennou.

Fañch

O nann sur, Laouig, n'eo ket esperoud goud dañsal.
N'eo ket eun dra ken dister 'rafe d'ar merhed mervel.
Koulskoude an dañsou a zo antetuz⁸ braz,
Hag en desped d'ar veleien an dud a lamm e-barz.

Laouig

Setu aze, François-Marie, din c'hoaz eur rezon all

---

⁸ Antetuz : mezevelluz

‘Vid diskouez dit ar blijadur o-dez an dud o tañsal.
N’eus ket war an douar micher diêz ebed,
Gand ma ’n em gontanter el leh ’ver o labourad.

Fañch

Ar veleien o-deus rezon o tikrial an dañsou,
Dreist-oll an dañsou kov-kov, mez eo gweled anezo
Oh ober grimaserez evel ar zaovajed :
Polka, mazurk’ hag ar skotich hag an dañs “du ventre” anvet.

Laouig

Diouz da gleved o kaozeal, e vefe lavaret
Penaos e vefes bet er skol digand ar seurezed.
Ma n’eo ket katolik an dañsou mod nevez,
Neuze ar gavotenn ne dle ket beza ivez.

Fañch

Ar gavotenn, va breur, n’eo ket anavezet ken.
Koulskoude aze ’z eus moaien da anaoud an dañserien.
Gwechall en amzer goz, da doud an oll festou,
‘Vije dañset ar gavotenn ’vid gounid ar priziou.

Laouig

Etre gwechall ha bremañ ez eus kalz diferañs.
D’ar mare ’oa tud just, ’vije ket a breferañs.
Da ouel braz ar Republik ’vije roet neuze,
Evel-just, ar priz kenta d’an daou a houneze.

Fañch

Bremañ e welan ervad penaos, va breur Laouig,
Ez eo deuet da dro da gaozeal eun tammig.
Neb a glevje ahanout-te ’kaozeal an deiz all,
Henez ’nije lavaret sur, ’vijes eur paotr a oar dañsal.

Laouig

‘Vid trohi berroh ar gaoz, ’n eur rei dit ervad rezon,
Ni ’n em glevo, ma kerez, da echui ar jañson.
Goud a ran om bihan c’hoaz, ned om ket anavezet
Digand ar marhadour gwin ’zo ’chom e bourk Hañveg.

Fañch

O nann sur, va breur Laouig, n’ema ket war an douar
Neb ’vankfe ket dezañ eun ibil ’barz ’n e garr :
Pa ’vo gwenn e houlo ruz, pa ’vo ruz e houlo gwenn.
Atao e vezo eun dra bennag oh ober dezañ poan benn.

Laouig

Setu aze, va zud, ar re ’zo amañ prezant,
An disput a zo bet etre an daou vreur yaouank,
Hag a zo bremañ o chom diabarz kêr Toull-ar-Boudou,
Diabarz e parrez Hañveg, ’kichenn koad ar Hranou.

Hag a zo anavezet mad digand ar gwall deodou.

Fañch

Hag a zo dikriet mad digand re Gervinou.
Gand o afront iñfernal hag o spered krapoteg.
Eur gwaz demeuz ar gêr-ze, dit-te 'noe lavaret :
Ma 'mije bet eur pemoh eveltañ em hraou....
'Benn bremañ, me 'zo sur, n'emedit ket e buhez.

Laouig

Gwir ez eo kement-se, va breur François-Marie,
Ha pez a ree dezañ kaozeal 'oa nemed ar warizi.
Ar warizi 'zo eun dra ziêz hag a rent maleüruz,
Dit-te ma lavarfen, eur bobl dud niveruz.

Kanit 'ta, paotred yaouank, kanit anezi me ho ped
D'ar foariou, d'ar pardonioù, partoud 'peleh ma yafed tre.
-----

*An daou vreur Guillerm :
Gwillaouig (Laouic) an hini a zave ar hanaouennou
hag o hane gand e vreur hena : Fañch.*

*(**) ar werzenn-mañ e-lerh eben en a-raog : " Diabarz e parrez Hañveg... "
evid staga gand an daou bos war-lerh bet lakeet evel astenn.
(Tennet euz ar haier 1918-B hag ar harned 1918-B)*

Disput etre eur here hag eur boutaouer-koad

Laouig

Mar gellan goud ar feson, e teuin da rima
Eun disput a nevez-flamm, d'en em zivertisa⁹,
Savet etre ar here hag ar boutaouer-koad.
Pa vezont krog en eur voutaill int daou baotr dilikad.

Laouig

O-daou o-deus prometet e-mije diganto,
Goude furmi eun disput dispar etrezo,
Eun dousenn viou fritet hag eun tamm bara gwenn,
Hag eur banne da eva e fin ar ganaouenn.

Laouig

Mar be glebiet an añchenn ar vombard a zono,
Ha selaou, gand parfete eun dorn a rezono
'Vid ho lakaad da zisput an eil oh egile,
Ha nompaz rima netra nemed ar wirione'.

Ar boutaouer

Er goañv eh intentan, eme ar boutaouer-koad,

---

⁹ d'en em zivertisa : d'en em zidui

E teu hemañ da wiska treid an dud dilikad.
Mez te, kerour iñfam, gand da vouteier ler,
A zigas ar hleñvejou hag eur halz a vizer.

Ar here

Eun tamm eo istimet uheloh ma stad
Evid ned eo da hini, paotr ar bouteier-koad.

Ar boutaouer

Ne weler den o palad ar park gand eur boutou-ler,
Ha c'hoaz e fell dit lared ned on ket nesaser.

Ar here

Goud a ran, ar boutou-koad a goñserv ar yehed,
Hag a brepar an douar evid lakaad an ed.
Evel ma h eer da redeg er park ganto a-wechou
Eo skañvoh eur boutou-ler evid eur sorgellou¹⁰.

Ar boutaouer

Pa deuy an erh, ar skorn hag ar goañv kaled,
E ranko ar herour pala¹¹ e vinaoued .
Ha me 'doucho an arhant partoud er marhajou.
Ha te 'zello ouzin ha digor da henou.

Ar here

Pa erruo miz meurz hag an nevez-amzer,
Da wiska an habijou brao hag ar bouteier-ler,
Neuze ne vo istimet netra eur boutou-koad.
Eur boutou-ler da vale a zo traou dilikad.

Ar boutaouer

Aliez e rankez mond da di ar hivijer,
C'hoaz ma ne ve nemed tri skoed pe eun tri skoed hanter.
Ha me 'laka asamblez beteg c'hweh ugent skoed
Da brena ar hoad boutou evid ar beizanted.

Ar here

Gwell-a-ze dit, ma mignon, pa 'peus eur bern arhant.
An neb en-deus nebeutoh a vev honestamant.
Me a zreb kig ha soubenn, ha ma yod da greisteiz.
D'ordinal eh intentan on bevet koulz ha te.

Ar boutaouer

Poent eo din echui rag an noz a dosta.
Hag an ostiz 'vo nehet pa na evom netra,
Hag a roio deom or hoñje, Koader ha Kerer,
Da bartial euz e di ha mond da gavoud ar gêr.

Ar here

E-barz an ostaleri 'vez aliez rezoniou¹²,

¹⁰ sorgellou = sokellou/sokeier / boutou-sokou?.

¹¹ pala = larda ar minaoued kuit dezañ da vergla e-keid ha ma chomo da zihana, e-giz ma reed gwechall d'ar feriou-glaou gand eur voujienn.

Disput etre ar vignoned ha cheñch bleo a-wechou.
Ar hostez kreñv a hounid e-barz e peb afer.
Mar kerez ni a welo, eme ar hereer.

Laouig

Goude 'leiz kov e kasont evel daou gi animet :
Ha staga d'en em ganna evel tud maliset,
Ken na rankas an ostiz kemer e vaz ribot,
Ha skei 'vid o diskregi deuz ar feson ma oant krog.

O-daou

Goulennom eur chopinad d'en em zispartia.
An ostiz on servicho ma teuom da baea.
Hag evom peb a vanah e fin ar ganaouenn.
An oll a rank kaoud boutou pe bale diarhen.

Laouig

An hini en-deus rimet an disput dilikad
Savet etre ar here hag eur boutaouer-koad,
En-deus greet meur a hini, e ano Guillaume,
Hag a lavar frañchamant pa vez yen ne vez ket tomm.

Pala = Enduire l'alène d'un corps gras pour l'empêcher de rouiller
quand on ne s'en sert plus pour un moment,
comme on le faisait autrefois avec une bougie pour le fer à repasser à braises.

(Tennet euz ar "Haier" 1918-C)

---

¹² rezoniou = tabutou

Disput war sujed eüruz ha maleüruz

Kanaouenn a-nevez kompozet :

An disput etre an daou vreur yaouank

war sujed an daou her-mañ : eüruz ha maleüruz.

Laouig

(Pevar warn-ugent)

'Barz ar bloavez ugent da houde an naonteg kant (=1924),
Ez eus bet savet disput etre an daou vreur yaouank,
Diwar-benn an daou her-mañ : eüruz ha maleüruz,
Hag a zo sellet outo da nompaz beza paduz.

Laouig

An eürusted, a gav din gwella tra 'zo war ar bed,
E peleh da gavin-te, pa n'out ket c'hoaz krouet ?
Kar Mab Doue ar Mestr, an hini ez eo Jezuz,
En-deus lavaret d'an dud : « c'hwi ne veh morse eüruz. »

Fañch

Evid beza eüruz ar yehed er penn kenta.
Evid beza maleüruz ar boan eo ar gwasa.
Ha dit-te, va breur Laouig, me 'zo vond da lavared :
« Me, pa 'mez ket a boan, 'vez 'barz an eürusted. »

Laouig

Koulskoude, François-Marie, kalz tud 'zo tourmantet
'Klask goud penaoz ha peleh e kavjent an eürusted.
Bez' eus a lavaro : « me 'm-eus ket a arhant,
Abalamour d'an dra-ze me 'm-eus kalzig tourmant. »

Fañch

Ned eo ket an arhant a laka an dud 'n o êz.
Ober a ra memez ar hontrol aliez.
Joa, plijadur, kontantamant a ra toud an eürusted,
'Vid o havoud toud asamblez 'vank nemed daou sekred.

Laouig

Kavoud ar sekrejou-ze ez eo toud an afer,
Kar sur a-walh memez emaint pell diouz ar gêr.
A-barz ma teuont a-benn da gavoud anezo,
'Peb brasa demeuz an dud 'dez tapet o maro.

Fañch

N'ez eus netra falloh eged lakaad 'barz da benn :
« Me vo ivez eüruz an devez ma 'mo moaien. »
Lavar evel din-me : « bremañ ema ar mare
Din da veza eüruz beteg fin va buhez. »

Laouig

Dibaoue ma 'm-eus soñj beteg an devez hirio,

Ken aliez ma sav an heol, me 'mez glahar atao :
Eun devez 'vez re domm, eun devez all re yen.
Evid beza eüruz 'gaven ket ar moaien.

Fañch

Bremañ 'welan ervad penaoz 'ta, va breur,
Da lared dit va daou sekred ez eo deuet an eur.
'Po nemed en em ober ouz ar sirkoñstañsou¹³
Ha kaoud 'barz da greiz eun nebeud ressourou¹⁴.

Laouig

Eur paour-kêz den 'vel din-me, hag a rank bemdez labourad
Ken stard ha ma c'hwezan beteg treuzi ma dillad,
E hellan lavared bepred a vouez uhel :
« Me 'gav din 'vin maleüruz tre da beteg mervel. »

Fañch

Me 'bed ahanout, Laouig, da daol evez ervad
Ouz 'pez 'm-eus-me bet klevet gwechall digand on tad :
« 'Vid kavoud an eürusted ne yez ket da glask pell.
Kavoud a ri anezañ tre 'barz da gichenn. »

Laouig

Koulskoude, François-Marie, kalz tud 'vefe kontant
'Vid kavoud anezañ evid toud o arhant.
Ha pa'z eo gwir, te a oar 'kichenn peleh emañ.
Te raio da fortun 'n eur werza anezañ.

Fañch

N'ema ket ar mod ganin da werza traou evel-se.
Me 'laro dit 'vid netra penaoz a gavi aneze :
'N eur admired¹⁵ aliez pezh a gares ar muia,
Forz 've eun dra presiuz pe eun disterra tra.

Laouig

Goud a rez, va breur kêz, 'barz an amzer prezant,
Evid kaoud plijadur e rank beza gwin-ardant.
Me 'rafe eur genou hirroh eged va breh
Ma ran nemed e weled, va goug¹⁶ a jomfe seh.

Fañch

Me 'm-eus netra da lavared diwar-benn ar boeson,
Dreist-oll pa vez evet digand moderasion¹⁷.
Koulskoude, goud a rez, ar boeson 'zo enni teier hadenn :
Diou deuz outo a zo mad, mez eben 'ra poan benn.

Laouig

Bremañ 'welan ervad e larez ar wirionez.

¹³ ober ouz ar sirkoñstañsou : en em ober ouz an traou evel ma teuont

¹⁴ kaoud ressourou en da greiz : kaoud peadra ennout da-unan

¹⁵ admired : estlammi ouz

¹⁶ goug = gouzoug

¹⁷ moderasion : heb mond re bell warnañ

'N eur 'h esêa kaoud plijadur te 'po poan aliez.
Pa 'po gwenn te houlo ruz, pa 'po ruz te houlo gwenn.
Atao 'vo eun dra bennaked oh ober dit poan benn.

Fañch

Da houde ar gwall amzer e teu amzer gaer.
'Vel ma teu, ar blijadur 'ra dizoñjal ar vizer.
Pa 'mez ket kalz plijadur me a esper em-mo,
Ha 'n eur soñjal en dra-ze an amzer 'ya en-dro.

Laouig

Kaer em-eus esperoud an devez karantezuz
'Vid ma hellfen lavaroud : « me 'zo ivez eüruz, »
Ne hellan e weloud, na kennebeud e zantoud.
Skuiz on-me dija oh esperoud, e esperoud.

Fañch

Digand an esperañs bevi a ra an den.
Da houde an Ankou (*ar maro*¹⁸) n'eus ket a voaien.
Ha keid a lammo va halon 'barz ma hreiz,
Me 'mo atao plijadur, aliez, aliez.

Laouig

Diganez-te, va breur, me 'zo gwall estonet
Oh esêa goud penaoz a rez 'vid kavoud an eürusted.
Me 'zo eun den 'vel dit-te : gwad, eskern ha kig,
Nemed te 'zo François-Marie, ha me a zo Laouig.

Fañch

Me, va breur, a gemer an amzer e-giz ma teu.
Et c'est un des meilleurs moyens pour que je sois heureux.
Pa vez tomm an heol ne houlennan ket a hlao.
Mez ma teu en desped din, me 'vo kontant atao.

Laouig

Me, dibaoue ma 'm-eus soñj emañ war an douar,
'M-eus nemed enkrez bemdez, kalz poaniou ha glahar.
Pa ne 'mo ket a boan, me 'mo naon pe zehed.
Ha pez a ra glahar din c'hoaz 'zo ouspenn ar merhed.

Fañch

Ar merhed 'zo evidon-me eur venerasion¹⁹
Abaoe ma'z eus va zennet er-mêz deuz ar prizon.
Ha tridal 'ra va halon pa welan anezo.
Hepto war an douar, me 'garje beza maro.

Laouig

Ind-i a laka ahanon-me 'barz eun ambaras vraz,
Abalamour ne ouzon ket penaoz ober va choaz.
Ma kemerin unan he-defe kalz moaien

¹⁸ bet lakaet gand an oberour

¹⁹ eur venerasion : eun azeulidigez

Hi a fello dezi va ren 'vel 'vez greet d'eun azen.

Fañch

Soñjal 'ran evel dit-te penaoz an dimezi
N'eo muioh na nebeutoh eged eul lotiri.
Pa'z in da glask eur vaouez me 'zerro ma daoulagad,
Ha ken buan ha te me 'mo an hini vad.

Laouig

Koulskoude eur pennad 'zo ar merhed 'zo trompluz.
Ha laka 'reont aliez o gwazed maleüruz.
Lod 'n eur sortial er-mêz deuz ar vuhez onest
'Vel ma ra eur wenaenn war fri eun everez.

Fañch

Te 'pefe an êr da lavared penaoz az-peus rezon
'N eur gemered ar merhed 'vid an inkarnasion²⁰.
Me 'zo sur, va breur Laouig, 'n em dromplez sertenamant²¹.
Ha war sujed ar merhed te a zo inosant.

Laouig

Bremañ 'welan mad tre, kaer 'm-eus ganez disputi,
Ne lavarez ket din petra eo an dimezi.
Me 'gav din, d'am zantimant, kalz deus ar merhejou
Dindan o homzou flour a guz bep seurt a visou²².

Laouig

Kapabl 'vezin da vervel gand ar glahar am-mefe.
Ha ma tigouezfe din kaoud unan evel-se,
Birviken plijadur am-mefe em buhez.
Eur gordenn 'n-dro d'am goug a yafe heb dale.

Fañch

Te 'peus eun nehamant vraz gand aon da veza tromplet.
Neh da drompli ar re all, me gav din, n'az-peus ket.
Ma vijen bet intañvez, peotramed dimezell,
Da sorted diwar ma zro 'vije kaset da bourmen.

Laouig

Meuzaon em-eus ivez nehamant sur heb maouez ebed.
Ha sur a-walh e varvin heb kavoud an eürusted.
Ha kredi ahanon hardiz an dra-ze a zo tenn
Da lakaad en em soñj em-mo eur maro heñvel.

Fañch

Kaer em-eus-me klask mad, ne welan remed ebed
'Vid para ahanout demeuz eur seurt kleñved.
Roet 'peus din da houzoud penaoz 'z eus war an douar
Des hommes qui ont la tête dure et des idées à part.

²⁰ inkarnasion : eun doueez greet maouez

²¹ sertenamant : sur-mad

²² visou : siou fall

Laouig

An dra-ze 'ra din disputi ganez-te ken fermamant²³
Abalamour ma barnen ar re all diouzin va-unan.
C'hweh vloaz warn-ugent 'zo dibaoue ma'z on ganet
Heb ma oufen peseurt loen ez eo an eürusted.

Fañch

An dra-ze 'zo ingal evidon-me, va breur Laouig,
Ma n'e-peus ket paseet deveziou magnifique²⁴.

Eun eur vraz 'zo dija abaoe m'emaom o tisputi,
Heb ma 'm-eus gallet dond a-benn da rei dit da gredi
Penaoz 'z eus war an douar tud 'reont ket a vilou,
Ha keid m'o-do ket a boan a vo eüruz atao.

Laouig

Gweled a ran 've gwelloh deom echui ar jañson,
Pa'z eo gwir te 'peus ket tort ha me 'm-eus ket rezon.
Eun disput evel-se 'badfe an éternité²⁵
Heb na vefe êz goud c'hoaz gand piou 've ar wirione'.

Fañch

Pez 'm-eus c'hoant da lared dit-te, va breur Laouig,
'Z eo d'en em leuskel barn digand ar publik²⁶,
Ar re-mañ 'joazo ar gwella etre kreiz etrezom
Heb kritika²⁷ an daou o-deus greet ar jañson.

Laouig

An daou o-deus greet ar zon-mañ 'zo o ano daou Gwillerm
Ha pa gav dezo 'deus rezon ind-i a zifenko ferm,
Ar hosa François-Marie, egile 'zo Guillaume,
'Zifenko ouz forz piou : pa vez yen vez ket tomm.

Gwillerm 'zo bet ganet er bloaz 1894. Ar ganaouenn a zo bet savet eta er bloaz 1920.

(Tennet euz ar "Harned" 1922-1)

* *

*

²³ fermamant : gand kalz a nerz, a youl

²⁴ magnifique : dispar

²⁵ badfe an éternité : badfe da viken

²⁶ ar publik : an arvesterien

²⁷ kritika : pismiga

Soubenn al lêz

A-raog komañs kana, eskuz²⁸ a houlennan
Digand an daou zen nevez a zo amañ prezant,
Evid ma vo kanet deoh eur jañson nevez,
'Zo greet evid oh enori 'n eur rei deoh soubenn al lêz.

N'eo ket eur mod nevez an dra-ze 'barz ar vro :
Da rei soubenn al lêz e fin ar frikoioù.
Hennez 'zo, tud nevez, 'peus ket ezomm da ruzia,
'Vid klevet ar wirionez amañ 'barz ar hrañj-mañ.

Ar zoubenn-ze 'vez roet d'an daou bried yaouank,
Ar re o-dez paseet asamblez ouz taol ar zakramant.
Setu ni 'n em rasamblet, 'zo toud en eur vandenn,
Evid servicha deoh da dañva eur banne soubenn.

Bremañ, servichourien, servichit anezo mad.
D'an dud nevez 'peus soubenn vad war ho plad.
Me 'm-eus he zrempet deoh demeuz an traoñ ar pod,
Dindan ha war-horre, pasianted e-meum ol lod.

An tañva kenta 'zo, ya zur, d'an dud neve',
Ar re 'deus toud an enor an devez a hirie.
An eil tañva a zo bremañ d'an dud a enor,
Ar re 'deus ho konduet ouz taol ar redamptor.

An trede tañva 'zo d'ar mammou ha d'an tadou,
D'ar vreudeur ha c'hoarezed, ha d'an oll gereñchou.
Ar pevare tañva 'zo da doud ar zellerien.
Ha ma chom c'hoaz goude, ar rest d'ar ganerien.

Bremañ p'o-deus toud an dud tañveet ar zoubenn,
'N-eus ranket kavoud traoù all pa vez ken a zoubenn.
Me 'houlenn diganeoh : « Peus ket santet eur vlazenn ?
Kar 'benn bremañ avad eo seh va gourlañchenn. »

Evid va goud²⁹ va-unan, deoh-c'hwi ma lavarfen :
Blaz eun tamm re nebeud he-deveus ar zoubenn.
An dra-ze 'zo greet espres evid an dud nevez,
Evid o avertisa³⁰ deuz defaot ar gourmandiz.

Ar hrennlavar a lavar, toud an dud 'oar an dra-ze :
« Neb a vale goustadig a jom pell da vale. »
Kemerit 'ta, priejou, eun tammig pasiante'.

Kar ma sentoh diouzin, c'hwi 'vo eüruz war ar bed.
Anez-se, e-giz ma teu, evid beza eüruz war ar bed.
N'ignorit ket, a gredan, ho teveriou nevez,

---

²⁸ eskuz : digarez

²⁹ goud : blaz

³⁰ avertisa : rei da houzaout

Ar re 'peus heritet gand ar briedelez.

'Peus ket soñj ? An deiz all deoh 'oa lavaret
Gand an ofiser sivil, Aotrou Mêr Hañveg :
Bezit fidel bremañ da 'n em heulia bepred
An eil egile, ha 'n em garoud bepred.

Kar 'n eur lavared ya amañ, c'hwi 'zo gwall staget.
Goude 'n eured ti-kêr, e oah eet d'an iliz
Evid beza c'hoaz benniget, evel ma 'ma ar giz.
Setu, priejou yaouank, setu c'hwi staget.

'Vel m'o-doa greet gwechall, koulz ho mamm hag ho tad,
Touet 'peus dirag Doue karantez, fealded, memez 'pad
Ho puhez hir, an eil 'vid egile. An devez a hirio 'zo 'vid oh enori,
Evel da doud ar re all pa vent o timezi.

Preparet³¹ e oa deoh eul lein deuz ar re wella.
Hag evid hoh akompagni³² 'oa hi gwisket ar haerra.
Hag, ouspenn an dra-ze, 'oa ivez sonerien,
Evid hoh enori ha plijoud d'an dañserien.

Evid hoh enori c'hoaz, 'zo amañ rasamblet³³
Ar re yaouank tro-war-dro, a zo deuet d'ho kweled,
Evid rei deoh soubenn al lêz, evel m'on-eum ar mod er vro,
Hag ober deoh plijadur 'n eur gana deoh chañsoniou.

Eno, dirag an aoter, o torn dehou 'peus roet
An eil d'egile ahanoh a-raog ma oah benniget.
C'hoant 'm-eus c'hoaz d'ho preveni war ho puhez nevez,
An hini 'gomañso ren goude 'po bet soubenn al lêz.

'Benn eur pennad amañ, pa vim partiet,
C'hwi a yelo ho-taou asamblez da gousked.
Sur, Mariana vihan 'vo lakaet nehet braz,
Abalamour ma ranko mond da gousked gand he gwaz.

Mez he mammig kêz, ma 'ma c'hoaz e buhez,
Ne vanko ket da lared dezi : « me 'm-eus greet an dra-ze ivez. »
'Vel-se 'ta ar plah nevez, pa vez mad rañsegnet³⁴,
A yelo kalz kontantoh gand he fried da gousked.

Bremañ pa vezoh ho-taou asamblez 'n ho kwele
C'hwi 'labouro sur a-walh war ho micher neve'.
Eno, 'barz ar glouarijenn, 'tre diou liñsel,
E vez formet an den gand machinou naturel.

Dre hras Doue e houlenan evidoh prosperite.

---

³¹ preparet : aozet

³² akompagni : ambrouga

³³ rasamblet : bodet

³⁴ rañsegnet : sklêrijennet, desket dezi

Ha 'benn eur bloaz amañ eun heritour neve'.
Neuze vo desket deoh petra eo an dimezi,
Ha neuze ar poaniou braz ho-pezo da houzañvi.

Gand an heritaj-se c'hwi 'deuio da zoñjal
Deuz poaniou ho mamm 'barz an amzer 'wechall.
Neuze eh echuo ho prasa plijaduriou
Ar re ho-pije gwechall dre an asambleou.

E-leh mond d'an asambleou, foariou ha pardonioù,
C'hwi a jomo er gêr gand ho pugaligou.
Dever eur vamm vad eo da ober kement-se :
E-leh mond da redeg bro, chom war-dro he bugale.

Marteze a-raog dimezi, chom plah 'poa ket soñjet,
Penaos 'n eur gemered eur gwaz ho plijadur 'peus gwerzet.
C'hwi ho-poa soñjet 'pije ket ezomm d'ober netra
Nemed kousked gand ho kwaz, c'hoari, debri hag eva.

C'hwi 'n em brevenit³⁵ ket da gaoud bugale.
Nag el labouriou braz a vez o sevel ane'.
Goude 'veh bet 'pad an deiz er park o labourad,
C'hwi 'ranko c'hoaz ouspenn 'pad an noz luskellad.

Neuze 'teufoh da zoñjal 'barz 'n hoh oad a bemzeg vloaz,
Ha 'n ho puhez koz a-raog 'poa bet eur gwaz.
Me ho ped, gwreg nevez, n' en em hlaharit ket :
C'hwi 'pezo diwar hirio eur gwaz ganeoh da gousked.

'Vel-se 'ta, ma 'po chañs, c'hwi vo rekompañset
Deuz ar plijaduriou all, deuz ar re ez oh dezheritet.
Martreze c'hwi 'gavo toud digand ho pried
Pez a zezireh kavoud a-raog 'medoh dimezet :

Karantez, fealded, istim braz ha douster.
Hag e-pad amzer yen, kaoud eun tammig tommder.
Mez, ma kerit soñjal, an dra-mañ 'zo eul lotiri,
Pez a anvom er vro-mañ "daou zen o timezi".

E-leh kaoud eur gwaz karantezuz gand douster,
C'hwi 'pezo ker buan ar brasa bambocher.
Ma 'tegouez ganeoh kement-se, kredit hardiz ahanon,
Diabarz ho hanter vloaz, c'hwi 'po bet kalz ranngalon.

La Mennais, eun den savant³⁶ gand e rezon vad,
'Lavaras d'an ivrognidi e oant everien gwad.
'Vel-se e tlefem, bihan, koz ha yaouank,
Tlefem krial a-bouez penn : « brezel d'ar gwin-ardant. »

Bremañ a-raog echui, 'm-eus c'hoant da lavaroud

---

³⁵ brevenit ket da gaoud bugale : na zoñjeh ket kaoud bugale

³⁶ eun den savant : eun den gouizieg

D'an daou zen nevez dimezet : « poagnit d'en em garoud. »
Soueta 'ran c'hoaz dezo eur vuhez eüruz ha hir.
Le moyen de faire bonne chair³⁷ et d'avoir beaucoup de plaisirs.

(Tennet euz ar "Harned" 1918-C)

---

³⁷ "chair" pe "chère" ? Marteze e vefe eur "c'hoari-geriou"?

Petra 'zo kaoz din-me ma'z on bremañ dimezet.

Chañson nevez kompozet war sujed an dimezi

Me ho ped, koz ha yaouank, selaouit ahanon,
Ha gand eur blijadur vraz me 'gano deoh va zon,
An hini 'zo savet diwar-benn an dimezi
'Zo koñsideret³⁸ gand kalz tud da veza eul lotiri.
Pa oa tennet al lotiri-ze, ganin-me 'oa degouezet
An nikol³⁹ a ranker kaoud evid beza staget.

Eur pennad mad on bet o roul va yaouankiz
Dre ar foariou, ar pardonioù, evel ma 'mede ar giz.
Mez ne gaven ket da brena ar pezh am-mije c'hoant,
Kaer em-mije klask mad, evid toud va arhant.
Hag an dra-ze, va zud, en-doa va fuloret.
Abalamour d'an dra-ze me 'zo bremañ dimezet.

Goude beza bet eur pennad o roul va yaouankiz,
Dre ar foariou, ar pardonioù, evel ma 'mede ar giz,
Ez on deuet da zoñjal diouzin va-unan,
E oa emzavoh din dimezi gand Marjann,
Kar deuz ar gwall droiou me 'oa sur dehoutet⁴⁰.
Abalamour d'an dra-ze me 'zo bremañ dimezet.

Gwechall, pa oan paotr yaouank, me 'ranke galoupad,
Moned d'an eil foar d'eben da glask ar baotrezed.
C'hoarvezoud 'reas ganin evel "kolaer e blas" :
Ramplaset gand eun all, 'rank mond da voueta chas,
Glaharet braz a-wechou, aliez tourmantet.
Abalamour d'an dra-ze me 'zo bremañ dimezet.

Da houde fin ar festou e-mede ivez ar mod
D'ar plah d'en em zibrouilli⁴¹ evid kavoud eur paotr
Da baea traou dezi ha 'vid he has d'ar gêr.
Petra 'mije, va zud, netra nemed mizer.
Hag an devez war-lerh 'vijen evel eur hi fouetet.
Abalamour d'an dra-ze me 'zo dimezet.

Kalz deuz ar merhed yaouank 'oa deuet re zirezon.
Diêz 'oa o hontanti da zevez eur pardon :
Eul lur kraoñ da unan, eul lur fiez d'eun all,
Ha kenavo dit Laouig, kenavo ar wechall.
Morse 'vije kaoz ebed da veza rekompañset.
Abalamour d'an dra-ze me 'zo bremañ dimezet.

C'hoant braz am-oa ivez da gaoud enorioù
Evel toud ar re all da zevez o eureujou,
Da veza konduet tre beteg ar balistr

³⁸ koñsideret da veza : kemered evid beza

³⁹ an nikol = al likol : ar habestr

⁴⁰ dehoutet : savet diwar ar gelleg "dégouté" : runkuret, reketet

⁴¹ en em zibrouilli : en em zibab

Gand an daou zen a enor asamblez gand va mestrez,
'Vid diskouez ar preuv⁴² d'an dud penaoz e kaven merhed.
Abalamour d'an dra-ze me 'zo bremañ dimezet.

Soñjal a reen ivez e kosaan bemdez.
O chom paotr yaouank koz ned eo ket eur vuhez.
Chinet deuz eur hostez, goapeet deuz eun tu all,
En eur weled an dra-ze me 'oa deuet da zoñjal
Da glask eur plah yaouank evid beza va fried.
Kavet em-oa unan ha me 'zo bremañ dimezet.

Paotred vraz ar Gambr : Deputeed, Senatourien,
Eur pennadig a zo, o-deus votet eul lezenn :
Ar baotred yaouank koz 'ranko paea kargou
'Vid sikour ar re all da vaga o bugaligou.
Al lezenn-ze, va zud, he-doa va fuloret,
Ha diohtu goude-ze me a oa dimezet.

C'hoant braz am-oa-me da gavoud eur ramplasant,
Mez pa n'heller ket kavoud, na 'vid aour na 'vid arhant,
Me 'zo bet oblijet da ober eun neizig
'Vid ma kavjen diwezatoh ennañ eul labousig.
Ha pa 'm'oa klasket mad unan am-oa kavet.
Ha setu, va mignoned, me 'zo bremañ dimezet.

Me 'bed an Aotrou Doue 'vid ma 'welfen morse
Hañv ebed heb fleur, keid ma vezin e buhez,
Kestennou heb gwenan, kaouejou heb laboused,
Famillou heb bugale, gand ma hellfeh mired.
'Vid nompaz koll va ano me a lavar bepred :
An dra-ze 'zo kaoz din-me ma'z on-me dimezet.

C'hwi oll paotred yaouank, ar re 'zo amañ prezant,
C'hwi 'hello va barn hervez ho santimant.
Me 'gav din c'hoaz : an dud a zo dizher
O-defe kalz glahar hag aliez mizer
Ha 'teuint da veza koz ha n'o-do den ebed.
'N eur esperoud kaoud bugale me a zo dimezet.
(Evid nompaz beza va-unan me a zo dimezet)
(Setu abalamour d'an dra-ze ez on-me dimezet)

Me 'zo 'vond da lared deoh penaoz an dimezi
N'eo muioh na nebeutoh eged 'z eo eul lotiri.
Pa'z eh da glask eur vaouez, c'hwi 'zerro ho taoulagad,
Ha ken buan hag eun all c'hwi 'pezo an hini vad.
Ha ma n'am hredit ket, 'peus nemed dond da weled.
Ober evel don-me ha c'hwi 'vo bremañ dimezet.

Diskan

Klaskit ivez, ma karit, eur plahig koant (bis)

---

⁴² ar preuv : ar brouenn

Klaskit ivez, ma karit, eur Varijanig da gousked

(Tennet euz ar "Haierou" 1918-A ha 1918-F, hag ar "Harned" 1922-B)

Poltronñ digourdia

Falloh eged an den e gelenn

*(Laouig ar zoudard, e vamm Marianna,
ar plah yaouank Marharid,
ar habiten hag e wreg.)*

Marharid ha Marianna

Devez mad deoh Marianna, penaoz e ya ganez ?
Mad tre Marharid, nemed glahar am-eus,
Glahar gand va faotr Laouig, a zo prest d'am huitaad
Evid mond d'an arme evel e gamaladed.

Marharid

Ken nebeud-se a dra a ra glahar deoh ?
Gweled ho paotr o vond da zoudard 'barz eun amzer a beoh
Ne lavaran ket c'hoaz, ma vije bet brezel
Kar evid eur vamm he-deus, kalon koll eur paotr a zo krue!⁴³
(Kar 'vid eun den a ugent vloaz ez eo kriz mervel).

Marianna

O ! nann ! Marharid kêz, n'eo ket aon rag ar brezel
A ra din-me hirio kement-se a hlahar.
Mez va faotr Laouig ned eo ket digourdi.
N'eo bet morse er skol ha 'n-eus ket a studi.

Marharid

Marteze en-dezo chañs, a yelo ket a-bell bro,
Ha 'barz ar Finister ho paotr Laouig a jomo.
Kalz soudarded a ya bremañ da Vrest, da Landerne,
Montroulez, Kastellin, Kemper ha Kemperle.

Marianna

Deziroud 'reen kement-se, mez n'esperan ket ken,
Pa'z eo gwir va faotr Laouig 'n-eus resevet e gartenn
'Vid mond 'barz al linenn d'ar gêr vraz a Roazon.
Hag an dra-ze, merh paour, a ra din-me poan-benn.

Marharid ha Laouig

Gwir eo kement-se, Laouig, az-peus-te resevet
Eur gartenn evid mond da Roazon da linard⁴⁴ ?
Me garie⁴⁵ koulskoude 'chomfes tost d'ar gêr.
Ar pezh a garien ar muia 'vijes chomet e Kemper.

Laouig

Re wir eo, Marharid, em-eus-me resevet
Eur follenn gand plijadur evid mond da zeski galleg.
'Benn daou vloaz amañ hag an devez hirio
C'hwi 'welo, va mestrez, hag em-mo laret gaou.

⁴³ krue : kriz

⁴⁴ linard : soudard a lign

⁴⁵ me garie : doare divizoud (tregerieg)

Marharid

Perag 'ta neuze, Laouig, da vamm 'deus kement a dourmant
Gweled eun droch evel dout-te 'voned d'ar rejimant ?
Te 'peus ugent vloaz hag eun nebeud miziou,
Ha biskoaz eur hallegenn⁴⁶ 'zo sortiet deuz da henou.

Laouig

O ! va mestrez Marharid, biken 'mije kredet
E hellje eur plah yaouank kaozeal ken kaled,
Dreist-oll da eur paotr yaouank o voned d'ar rejimant.
Ar re-ze o-dez aliez kalz anken ha tourmant.

Marharid

Te 'hope an deiz-all ez-poe resevet
Eur follenn gand plijadur 'vid mond da zeski galleg.
A-raog kuitaad da dud, kerent ha mignoned,
A-raog 'peus tañveet ar zoubenn, te a zo tourmantet.

Laouig

Muia enkreuz am-eus toud ez eo abalamour dit.
Te eo 'n hini a blij din, ya, te eo va Marharid,
Gand da zaoulagad glaz ha gand da vleo melen.
O toned d'az kuitaad e ra din-me glahar.

Marharid

Na 'n em chagrinez ket abalamour din-me, Laouig.
Ma sentez mad diouzin me 'vo da Varharid.
Ne houlennin ganez nemed daou dra hepken :
Beza atao siriuz ha deski diou hallegenn.

Laouig

E-leh ma par an heol, me breton a valeo,
Heb par hag istimet, siriuz 'vel forz piou.
Galleg me 'zesko ivez, bez sur va mestrez.
Tra-walh 'vid plijoud dit ha martreze re memez.

Ar Habiten da Laouig

Penaoz 'ta, soudard yaouank, morse te a zorti ?
Morse ne yez e kêr da weled da vonami⁴⁷ ?
'Welez ket ar re all a zorti ken aliez
'Vid en em zigourdisaad⁴⁸, 'vid plijoud d'o mestrez.

Laouig

Etre me hag ho soudarded all ez eus kalz diferañs.
Me 'm-eus e-barz ar gêr eur vestrez hag an assurañs.
Ma sentfen ouzoh-c'hwi me 'gollfe anezi.
'Mo netra nemed mizer 'h esaad doned digourdi.

---

⁴⁶ eur hallegenn : eur ger e galleg

⁴⁷ da vonami : an hini a garez

⁴⁸ en em zigourdisaad : en em zivorfila

Ar Habiten

Pa golli eur vestrez, deg all te a gavo.
Te, pa vi digourdiset, a vo eur paotr faro,
Gouest memez da zimezi da verh eun den pinvidig,
Ha ken brao marteze evel da Varharid.

Laouig

Ho kredi 'ran, Kabiten, ma vijen deuet digourdi,
Eur plah koant ha pinvidig e kavjen da zimezi.
Penaoz 'teuin-me digourdi, me n'em-eus gweneg ebed.
N'on ket 'vid sortial gand va hamaladed.

Ar Habiten

Me roio dit ugent lur gand ar goñdision :
Ma rez eur vestrez nevez, e lavari heh ano din.
Hag eur bermision 'vo roet dit 'pad an noz
'Vid rigoli eun tamm, 'ser konti ar gaoz.

Laouig da wreg ar Habiten

Devez mad deoh, maouez, me 'zo deuet d'ho kweled.
Dre berz va habiten me a zo sortiet.
Roet en-deus din permission 'pad an noz,
'Vid ma teuin digourdi 'vel e zoudarded koz.

Gwreg ar Habiten

Tostait 'ta, soudard yaouank, da azeza eur tammig,
Evid konti ar gaoz, 'n eur eva eur banne chistr.
Ma 'peus permission beteg warhoaz vintin,
Te 'chomo, ma kerez, asamblez ganin.

Laouig

Gand plijadur eh azezin 'n ho kichenn, dimezell,
Evid din n'on ket skuiz, 'teuan ket deuz gwall bell.
Ha beteg warhoaz vintin ganeoh me a jomo
'Vid prouvi d'am habiten penaoz sao⁴⁹ ma gad.

Gwreg ar Habiten

Piou 'zo 'toned aze d'ar mare-mañ deuz an noz ?
N'eus ken tud fall o vale, 'r re all 'zo toud o repoz.
Oi ! va gwaz-me, Laouig, bremaig ni 'vo lazet
Ma n'hellez ket kuzad evid nompaz beza gwelet.

Ar Habiten

Penaoz 'ta, feneantez, n'eus ket a voaien
Da zigeri fonnusoh an nor d'ar habiten ?
Pemp munut 'zo abaoe emeon e toull an nor
O hopal a-bouez va fenn evid goulenn digor.

Ar wreg

---

⁴⁹ sao = sevel

Me ho supli, va mestr, deuz a-greiz va halon,
Hag amañ war va daoulin 'teuan da houlenn pardon,
Deuz ar mank 'm-eus greet an noz-mañ 'n ho keñver,
'N eur brenna an nor warnon ha kousked er memez amzer.

Ar Habiten

Tomm din eur banne kafe, ha ro din eur voujarenn.
Kerkent em-mo o evet e tistroin d'ar hazarn,
'Vid mond d'ober eur rond deuz perz ar horonel,
Ha mond d'ar postou-gward da weled ar faksionerien⁵⁰.

Ar wreg da Laouig

Ha c'hoaz peseurt chañs da veza gallet kuzad !
Penaos eur zoudard 'oa 'barz an ti-mañ o kousked.
Dibouch demeuz da blas ha deus amañ founnuz,
Pa'z eo gwir an trankilite amañ n'eo ket paduz.

Laouig

Ma 'm-eus bet chañs, gwreg yaouank, dichañs am-eus bet ivez.
Gand ar pres 'oan o kuzad em-eus lammet er homodite⁵¹,
Ha gand va habiten bremañ 'vin puniset
Abalamour 'mo abimet kement-se va dillad.

Ar wreg

Na rez ket a bilou abalamour d'ho tillad.
Me 'm-eus aze en armel hag a zegouezo dit mad,
A vo roet dit e prof, ha kalz traou all c'hoaz,
Ma teuez aliez d'am gweled da ramplasi va gwaz.

Laouig

Kredit hardi, va mestrez, me ne vankin ket.
Ha diohtu pa 'mo amzer, me 'deuio d'ho kweled.
Bremañ 'yan d'ar hazarn gand eur galon gontant,
Pa 'm-eus kavet eur vestrez a zo da va zantimant.

Ar Habiten ha Laouig

Et bien !⁵² Laouig Furzod, kavet 'peus eur vestrez
Da rigoli⁵³ eun tammig 'pad an noz asamblez ?
Bremañ 'tlefes dija en em zihourdisaad,
Ha mond d'ober d'ar merhed 'vel ma reas da dad.

Laouig

Charmet on, Kabiten, da helloud deoh lavared
Penaos va mestrez nevez eo rouanez ar merhed.
Plijadur 'm-eus bet ganti 'vel biskoaz 'n em buhez
N'em-eus ket keuz tamm ebed da veza kollet eur vestrez.

Ar Habiten

---

⁵⁰ faksionerien : gedourien

⁵¹ er homodite : ar horn-puch

⁵² eh bien ! : ha neuze !

⁵³ da rigoli : da farsal

Bremañ, Laouig Furzod, 'vefe red dit lavared
Peleh out bet 'pad an noz, pa 'peus kollet da zillad.
An dillad 'zo ganez-te 'zo dillad ofiser.
Me da lakay er prizon ma lavarez din gevier.

Laouig

Va ano 'lavar deoh ez on fur ha sod :
Fur da vond da guzad, ha sod da lammad er pod.
Kuzet deuz gwaz va mestrez, hag a zo ofiser.
Heb lavaroud netra dezi e oa deuet d'ar gêr.

Ar Habiten e-unan

Red 'oa din beza dall evid nompaz gweled
Penaoz gand Laouig Furzod 'z eus lod deuz va dillad.
Kredi 'ran fermamant bremañ : Laouig Furzod,
'H esaad kuzad deuz ouzin, 'oa lammet er pod.

Ar Habiten

Ma'z eo gwir az-peus-te kement-se plijadur,
Heb dale te yelo da weled da vestrez sur.
Ha 'vid da ańkouraji, 'vid diskouez dit on kontant,
Ma sortiez adarre, me roio dit c'hoaz arhant.

Laouig

Ar vestrez am-mez-me greet ganin-me 'vez ket paet.
Greet e vez din memez 'vel d'an etaloned⁵⁴ :
Labouriou da blijoud, bevet deuz ar gwella,
Arhant 'm-mez c'hoaz da douch ha gwin koz da eva.

Laouig d'e vestrez

Nozvez vad deoh, va mestrez, setu me deuet adarre
D'ho kweled gand plijadur, 'vel 'poa lavaret din-me.
Va Habiten 'neus roet din c'hoaz eur bermision.
Hag evid va dillad 'n-eus roet din ivez pardon.

Gwreg ar Habiten

Stridi⁵⁵ 'ra va halon 'n eur weled da benn.
Te 'blij din kalz gwelloh eged ar habiten.
Ha ganez-te, paotr yaouank, goud pa vefes pillaouer,
E vefen kalz gwelloh eged gand eun ofiser.
(Deuz hennez 'rankan senti peotramant 'vezin bahet.)
(Kerkent 'n-eus ordrenet eun dra a fell dezañ 'vefe greet.)

Ar Habiten

Amañ 'zo eur gwaz ganez-te, koulz eo dezañ dibouchal,
Kar hirio 'ri ket din da gredi 'vel 'poa greet an deiz all.
Me, da waz Kabiten, me am-eus e welet
Antreal 'barz an ti, 'vid doned d'ho kweled.

Ar wreg

⁵⁴ etaloned : kezeg-kalloh

⁵⁵ stridi = stridal = tridal

O va gwaz kêz ! peseurt reproch⁵⁶ 'rez din :
O toned da suspinti⁵⁷ 'z eus eur gwaz all ganin.
Furch an ti da weled, da weled ha te a gavo.
Ma'z eus eur gwaz all amañ, me 'garfe beza maro.

Ar Habiten

Me asur deoh, va maouez, an ti-mañ pa vo furchet,
Eur zoudard yaouank 'zo sur da veza kavet.
Ha te hag ar zoudard, e hellan lavared,
Mar e havan amañ, ho tevezioù 'zo kontet.

Ar wreg

O ! va gwaz paour, na zoñjit ket kement-se !
'N eur ober soñjou fall eh ofañsfeh Doue.
'Welez ket : ar Zant-mañ a skuill kement a zaelou
O kleved eun den kristen 'h ober kement-se pehejou ?

Laouig d'ar Habiten

Boñjour deoh, Kabiten, setu me deuet espres
'Vid konta ar blijadur 'm-eus bet gand va mestrez,
Heb konta deoh an neh 'm-eus bet rag he gwaz.
Homañ kaerra nozvez 'm-eus gwelet biskoaz.

Ar Habiten

Neuze, Laouig Furzod, 'vefe red dit lavared
Peseurt ardou a reas gwaz da vestrez pa oa en ti antreet :
Kaozeal rust pe dous-flani pe chikanad ?
Te 'dlefez goud mad an dra-ze, pa oas en ti o kuzad.

Laouig

Diohtu 'n eur añtreal ar habiten 'oa fuleret.
Me 'oa 'kreiz eur zant koad, 'oan ket gouest da weled.
Eno 'kreiz ar Zant-se e oa deuet din c'hoant staotad.
An dra-ze, va habiten, en-doa va saveteet.

Laouig

Gand eur finesa vraz va mestrez a hellas
Rei d'he gwaz da gredi : ar zant, daelou a skuillas.
Ha paneved ez eo sotoh eged eur baner houlo,
E anavezfe, me 'zo sur, dour-staot demeuz daelou.

Ar Habiten

Bremañ, Laouig Furzod, pa 'peus toud din lavaret,
E hellez moned d'ho kambr da gaoud da gamaladed.
Ma yez da weled da vestrez 'benn an noz da zond,
Te a deuio da va haoud, me 'vo em hambr, a-raog mond.

(Tennet euz ar "Harned" 1921-B hag euz ar "Haier" 1918-D)

---

⁵⁶ reproch : tamall, rebech

⁵⁷ suspinti : kaoud diskredi

Kanaouenn Mari ar plah friant

Didostait, tadou ha mammou, ha c'hwi ivez tud yaouank,
Da zelaou, me ho ped, Mari ar plah friant.
Me 'zo vond da gonta deoh penn-da-benn va buhez
Heb lavared netra nemed ar wirionez.

Me 'oa c'hoaz em havel, ma mamm a lavare :
'Vijen atao o krial war-lerh ar wazed.
Mez, pa oan deuet da zoñjal : e oa ar wirionez,
Rag natur an den ne jeñch ket aliez.

Yaouank flamm e oan c'hoaz, 'n eur havell 'vijen o kousked.
Ha me 'garie dija kemend-all ar wazed.
Tridal 'ree va halon pa welen anezo.
Atao 'vezen kontant da veza asamblez ganto.

Va oll gerent din-me 'oa tud a zevosion,
O-doa c'hoant d'am deski ar wir relijion.
Pa oan en oad a eiz vloaz me a oa bet kaset,
Evid beza desket mad, da di ar seurezed.

Pa oan deuet d'an oad d'ober va fask kenta,
'H ouien nebeud katekiz, mez lenn mad ha skriva.
Desket em-oa ivez kaozeal e galleg.
'Vid parlant gand ar beleg ne oan ket ambaraset.

Va zad ha va mamm 'laras din eun devez :
« Ni 'n-eus soñjet, o ! merh, e yefeh da seurez. »
Kement-se 'reas din-me tourmant ha poan spered,
Me hag a gare kement an oll wazed.

Koulskoude en amzer-ze n'em-oa ket kalz skiant,
Ne anavezen ket ar bed evel ma ran bremañ.
Mez natur ar plah friant a oa ennon dija.
N'eo ket er goueñchou e oan-me o klask beva.

N'emaon ket o hoapaad tud ar relijion.
Mez karakter eur seurez n'ema ket em halon,
O vond bemdez d'an overenn ha da zakramanti,
Ar zoñj ne oa ket em spered, ne hellan ket pedi.

Rag pa deuan da zoñjal pegement a boaniou
N'he-deus ket ar plah friant da houzañv er goueñchou,
O pedi, o pedi atao, hag heb ehan !
An dra-ze ned eo ket afer Mari ar plah friant.

Ma zad ma mamm 'laras din gand eun êr e kounnar :
« Ma ne yefoh ket da seurez c'hwi 'labouro er gêr,
Digand kalz a drubuill c'hwi 'labouro bemdez,
Gouzoud a rit, plahig paour, ned eo ket braz ho tanvez. »

En desped da gement-se me 'vezo tre kontant.
Ma diou vreh a zo mad evid gounid arhant.
Ma ne labourin ket douar me 'vo kemenerez,
Hag a blij kalz gwelloh din-me eged beza seurez.

Pa oan en oad a zeiteg vloaz e komañsas an dud,
Digand o zeod miliget, da rei din-me gwall vrud :
« Honnez 'zo eur plah penn-skañv, a lavaras unan,
Hag a ya war-lerh an oll, eun tammig gwall friant.

Gweled 'reom anezi e-barz peb asamble,
'Rigoli gand ar wazed, atao e vez gê,
Asamblez gand an oll dud, ar re vraz, ar re vihan,
Koulz paour ha pinvidig, dispign he sam arhant.

Pa vez deuet an eur evid distrei d'ar gê,
Mari ar plah friant a gav berr heh amzer :
« Gortozit, eme Vari, an amzer a zo brao,
'Benn eun eur pe ziuo amañ ne vo 'med noz atao. »

Honnez a zo heñvel euz al labous kaouenn :
Hennez ne gar ket bale keid ma wel sklêrijenn.
Gand Mari ar plah friant e c'hoarvez memez tra :
Eo red dezi gortoz an noz 'vid mond da lapousa. »

Setu va mamm neuze, o kleved kement-se,
E teuas aon dezi, a reas kenteliou din-me :
« Diwalit eta, va merh, demeuz ar bed trompluz,
Evel pa valit war ar hlered⁵⁸, 'r re-mañ 'zo dañjeruz.

An hini 'jom plomm 'n e-zao, hennez hello kerzed,
Mez pa zoñjoh an nebeuta c'hwi 'vezo diskaret. »
« Eskuzit 'ta, va mamm, me 'gred az-peus tort⁵⁹,
Rag ho merh 'zo kapabl da ziwall heh enor.

N'eo ket red deoh, a gredan, beza ambaraset.
An dud yaouank 'zo bremañ a zo sivilizet. »
« Ya, gouzoud 'ran, va merh, penaoz out eur plah fin.
Ne gredan ket em-eus leh da gemeroud anken.

Dillad a vo roet deoh demeuz ar re gaera.
C'hwi labouro gwelloh 'vid galloud o faea. »
Eun devez dreist ar re all me a 'n em wiskas kaer
Da vond da denna va foltret beteg kêr a Gemper.

Gand va hamaladed, heb beza kalz jenet⁶⁰,
Eur mimi war va hein, setu me partiet.
'Benn 'oa deuet va foltrejou me 'oa meurbed kontant,

⁵⁸ ar hlered = ar hler : eul liester war eun ano a-stroll : ar skorn war an douar

⁵⁹ az-peus tort : ar gaou a zo ganeoh

⁶⁰ jenet : lakaet diêz

Rag kalz kaerroh e oan c'hoaz evid na zoñje din-me.

Tridal 'ra va halon pa glevan lavared :

« Homañ eo brava plah am-eus biskoaz gwelet. »

Modest e vijen atao gand va gwiskamañchou,
Gwisket kaer 'vid galloud mond d'an oll asambleou.

Bez' eus kalz merhed a gar beza gwisket
Gand galoñchou war o breh evel jeneraled.
Rag-se 'ta, kamaladed, ne veh ket estonet
O wel' eur plah 'veldin karet gand ar baotred.

Tarliperien euz peb bro a deuas d'am goulenn :
Deuz Hañveg, Kemper hag ive deuz Pleiben,
(Brasparz, Sant-Riwal).

Unan all a deuas c'hoaz deuz parrez Brasparz,
Mez 'vid kaozeal ganin e vragou 'oa re vraz.

Re vraz 'oa e vragou, gwall verr 'oa e jupenn,
Evid galloud akosti⁶¹ Mi-Jann bleo melen.
Dre ma 'h eont pell diouz ar gêr an traou 'ya war falla :
Birviken, birviken ne garin eun "Drandoue"⁶².

Drol 'kavan e barlant hag e wiskamañchou,
Teir ruban euz e dok, glabouz deuz e henou.
Bep sadorn 'vez e Kemper o werza 'valdouar⁶³.
Ne vank dezañ nemed eur plah 'vid kavoud berr e amzer.

B' e-neus eun ti, eur jardin, hag ivez kalz arhant,
Jamez gwelet mezo, 'lavaras din e-unan.
Va mamm a glevas neuze penaoz ne oan ket kontant :
« Dimezit gantañ, va merhig, hennez 'neus kalz arhant. »

Gwelloh e kavan, va mamm, beza paour atao
Eged kemered da bried eun den a vez mezo.
Me 'lavarao deoh, va mamm, piou rankin da gaoud.
N'eo ket red beza pinvidig, ma vez eun den reñket : »

"Eur paotr fur ha jentil, hag eur paotr digourdi,"
"Am-eus esperañs da gaoud, a-raog ganin dimezi."

(Tennet euz ar "Haier" 1918-G hag ar "Harned" 1924-D)

---

⁶¹ akosti : dond e-kichenn

⁶² eun drandoue : eur bigouter (dre ano Doue ?)

⁶³ valdouar : avalou douar

Kanaouenn ar boeson

Me ho ped, koz ha yaouank, deuit da gleved kana,
Deuit da gleved eur jañson kompozet ar bloaz-mañ.
Ar zon-mañ a zo savet digand eun den yaouank,
Ar bloavez pevarzeg da houde an naonteg kant (=1914).

Me 'zo eun den yaouank, ha lakaet 'm-eus va spered
Da ober eur jañson d'ar boeson milliget.
Me 'zo deuet da zoñjal deuz ouzon va-unan
Peseut droug a ra ar boeson er vro-mañ.

Gweled a ran bemdez dirag va daoulagad
E vez greet abalamour dezañ, bemdez eun torfed bennag.
Hag evel-se, va zud, 'tlefeh e zispriza
Eva : falla tra 'zo toud krouet 'barz ar bed-mañ.

C'hoant 'm-eus d'hen rei da gompren da dud ar brasa kêriou,
Kerkoulz ha d'ar re all, ha da re ar menezioù.
Mez ne deuont ket a-dost din, diouz ma klevan laret,
'N hanter brasa deuz outo ouzon-me 'zo fachtet.

Ne zikrian ket muioh an dud tro-var-dro,
Kar ouspenn ar re-ze, e vez gwelet re all mezo.
'N hini 'n-eus greet ar zon-mañ a eve odivi.
Ar banneou, n'eo ket d'ar re all toud e-neus roet anezi⁶⁴.

(Bremañ ema o vond da gomañs e gaoz e-unan).

Bremañ, 'n eur gonta e gaoz, ha war bouez kaozeal,
Va lod-me beteg bremañ n'eo ket eet gand ar re all.
Mez bremañ, o welout an droug a ra,
E soñjen en eun taol-krenn renoñsa da eva.

Bez' eus lod ahanoh a lavaro din-me :
« N'ez eus netra gwelloc'h amañ 'vel eur banne ! »
'Re 'zo kosoh, mez c'hwi euz a-yaouank, 'peus klevet lavared :
« Pa vez lakaet an toaz e go ar forn rank beza goret ! »

Diganin va-unan ez eo bet c'hoarvezet.
Pa 'mije bet eur banne, daou 'mije c'hoant da gaoud.
Hag eur wech memez, o ya, ma lavarfen !
Eur zulvez 'tousk ar re all me oa eet da bourmen.

Eet oan d'ober eun droiad da weled va hamaladed
Diabarz eur gêrig vihan gorre Hanveg.
Ha neuze, 'asuran deoh, pa oan-me 'n em gavet
Lagoud ha chistr din-me amañ ne vanke ket.

Hag a-forz da eva 'oan eet mezo ive'.
Ha va hov 'm-oa derañjet, 'tond d'ar gêr da houde.

⁶⁴ anezi evid ar rim ? : anezo (ar banneou)

Ha me 'asur deoh, 'm-oa bet eun tamm mizer,
Pa'z eo gwir da veurlarjez moaien 'oa ket chom er gêr.

Setu din-me va-unan, ya sur, eur profit sklêr :
N'ez eus da gaoud deuz ar boeson netra nemed mizer.
'Benn eur pennad amañ ar vro-mañ 'vo kollet,
Ma chom an dud da eva, gand ar boeson milliget.

(Klevet 'm-eus lavared, marteze c'hwi 'peus ivez)

Gweled 'ran va-unan, ha c'hwi a ra ivez :
N'ez eus ket kalz a dud fur, p'o-deus evet deuz honnez,
Kar lod deuz ar wazed, hervez ma klever lared,
Ya ! ha neuze eet d'ar gêr, 'ro bahadou⁶⁵ d'o merhed.

N'eus nemed ar merhed yaouank a zispriz anezañ.
Mez pa vent eet da goz ar re-ze eo ar gwasa.
Ya, c'hoaz ma lavarfen : setu ar vugale
A vez gwelet a-wechou mezo, ya, diabarz ar vro-mañ.

« La Mennais, un homme savant, avec sa bonne raison,
Il nous a fait savoir ce que fait la boisson. »
An dud 'oar lenn ha skriva dlefe goud an dra-ze,
Desket eo bet dezo er skol kenkoulz ha 'vel din-me.

D'ar wazed, en odivi, ez eus bet lavaret,
'Event gwad o bugale hag ivez hini o gwreg.
Gwelet a reom ivez diabarz an amzer-mañ :
An dud desket ne evont ket, o ! nann sur, dioutañ.

Koz ha yaouank, me ho ped, selaouit ahanon,
Ehan 'tlefem, 'n eun taol, renoñsa d'ar boeson.
Koulskoude e welom 'yeom bemdez war wasa
Ma kav din ar merhed koz 'zo kaoz deuz an dra-ze.

Kar ar re-ze 'zo bet o tiskouez deom eva.
Ma sentom deuz outo, 'vem ket koz er bed-mañ.
Gwelet a reom bremañ tud deuz ar re greñva
O-deus paket o maro abalamour dezañ.

Gwelet a reom o vervel bremañ kalz tud yaouank.
Petra 'zo kaoz dezo nemed ar gwin-ardant.
Kalz tud yaouank bremañ a varv gand poatriner⁶⁶.
Kalz digand ar boeson 'dez paket o afer.

Oh ober krogajou 'vent aliez tommet.
Mez pa vint mezo, ar re-ze ne zantont ket.
'Benn eur pennad da houde e teuont da zoñjal.
O ! mez pa vent pareet, 'vent re zivezad da ziwall.

Setu aze va zud, ar re 'zo deuz va selaou,

---

⁶⁵ bahadou = bazadou

⁶⁶ poatriner : ar hleñved droug-skevent

'Tlefeh ket kavoud abeg diabarz e ma haoziou.
Koulskoude 'klevan lared ez eus merhejou
'Zo 'vond d'eñvel ahanon marhadour chañsoniou.

Bez' eus lod deuz outo ha ne vint ket kontant
'Blamour 'mez greet eur jañson diwar-benn ar gwin-ardant.
Ha bremañ, me 'asur deoh, me a vo dikriet
Gand merhed roulla-bordou e-giz ma vo dleet.

Ne ran ket kalz a van evid ma dikrial.
Goud a-walh a ran, me a zo eun den fall.
Digand an ostizien 'vin dikriet ive',
Kar ar re-ze 'vint ket kontant pa glevint an dra-ze.

Lavaret e vo din-me digand ar sort tud-se :
« Ne gavo ket eur vaouez kentoh 'vid an dra-ze. »
Mez 'oem ket c'hoaz en oad da veza dimezet.
Marteze kalz ahanoh 'benn neuze vo cheñchet.

Me n'em-eus ket soñj ken, nann, da jeñch santimant,
Nemed sur an taol-mañ renoñsi d'ar gwin-ardant.
Diwar-benn ar merhed c'hoaz, n'eus ket 'vid kaozeal,
Koulskoude e plijo..... *(bet duet war ar skrid orin)*

'Vid 'n em zifenn deuz ar boeson, 'maon 'vond c'hoaz da lared
'Z eus greet gand ar veleien : "ar groaz wenn" eo anvet.
Me 'lavar deoh, tud hag a zo amañ :
« N'eo ket dao mond er "groaz wenn" evid nompaz eva. »

Lod ahanoh 'zo skuiz o kleved ahanon,
Pa'z eo gwir 'mez dikriet kement-se ar boeson.
Koulskoude, ma sentfeh deuz pez a lavaren,
'Pefe ket d'al lun vintin hanter boan en ho penn.

Mond a ran da finisa war sujed ar boeson
Goud a-walh a ran ez eo eun ampoezon.
Koulskoude ma lavarfen : diabarz ar hêriou-mañ,
N'eur ket gouest d'ober netra ma vez ket dioutañ.

O labourad diwarnañ e vez eur vizer vraz.
A-benn an devez war-lerh e vez muioh c'hoaz.
Hag evel-se e tlefem bihan, koz ha yaouank,
Tlefem krial a-bouez penn : « Brezel d'ar gwin-ardant. »

(Tennet euz ar "Harned" 1914-D)

Gwerz a-eneb ar gwin-ardant

(kendalh : mankoud a ra ar penn kenta er harned)

E welit 'kichenn ar ster a ranko da dreuzi.
Ledan a-walh ar pont evid daou, evid tri.
Va den, a zo aonig, 'ya war e grabanou.
Gand poan ha gand amzer e tremen a-ruzou.

Er vourh, er gêr ivez, a rank kaoud odivi.
Evid-se e werzo kement 'zo en e di.
Ar hig, an amann, al lêz hag ar viou,
Evid n'eus forz pe briz, ha ne ra forz da biou.

Gwechall en e diegez ez oa leun a draou kaer :
Kezeg, saout, ejenned ha moh lard er hrevier,
Berniou plouz, berniou foenn ken uhel ha meneziau.
N'oa ket dre ar barrez eur gêr 'vel Toull-ar-Bodou.

Bremañ n'eus mui netra, ar hrevier 'zo goullo.
E penn al leur hepken eun tammig bern kolo.
Ar hrignol ne glemm mui dindan pouez braz an ed.
Hag a-benn miz gouere e vez berr (skort) ar boued.

E wreg, ker koant gwechall, dezañ pa zimezas
N'he-deus nemed anken, trubuill ha poan vraz.
Eun ifern eo an ti m'emaint o veva ennañ.
Hag ar wreg ken aliez a weler o leñva.

(Tennet euz ar "Harned" 1927-A)

Ar merhed hag o gwiskamañchou

Kanaouenn a-nevez kompozet
war sujed ar merhed hag o gwiskamanchou

D'ar bevar a viz du, ar bloavez tri warn-ugent,
'Teuas eur zoñj berr din d'ober eur ganaouenn
War sujed ar merhejou hag o gwiskamañchou,
A vez ganto da bemdez kerkoulz ha d'ar zuliou.

Prosternet dirag Doue, me 'deuy d'e implori
Da rei din nerz ha galloud evid he hompozi,
Ha sklêrijenna ahanon war an hent am-ez traset
Tre da beteg ar poent am-mo c'hoant da voned.

Ar merhejou 'zo bremañ memez tra evel gwechall.
Eul lodenn vraz deuz outo 'deus sur pennou fall.
An dra-mañ 'vid ar wazed a zo êz da gredi,
Penaoz e serr lod merhed-se 'n nor 'vid o homandi.

Lod a lavar memez, heb nehamant ebed :
Da Eva, ar vamm genta, penn an diaoul 'oa lakaet.
Hag ar merhed, o-deus atao eur penn evel o mamm,
O-deus, sur ha serten, deuz penn an diaoul eun tamm.

Diabarz an amzer vremañ, kalz deuz ar merhejou,
Dindan o homzou flour, a guz bep sort a visou.
Pa vez deuet d'ar wazed ar c'hoant da zimezi
Ind-i a ranko moned tre da beteg o zi.

Ma n' blijo ket o figur⁶⁷ evid ar femelenn,
E vezoh, sur ha serten, rañvoiet da bourmen.
Hag ho-pefe uzet ouspenn deg re voutou
'N eur heulia anezi dre an asambleou.

Ha kollet c'hoaz ouspenn amzer gaer ho yaouankiz,
C'hwil 'vo gwelet ganti 'vel eur hi 'barz eun iliz.
Kalz gwazed 'zo reuzeudig 'barz an amzer prezant
Abalamour 'rankont atao plega d'o zantimant.

'Benn kavoud eur plah yaouank ganeoh da zimezi,
Rankjeh beza dizefaot⁶⁸ ha beza digourdi.
Ar re-ze a lavar heb selloud deuz o boutou :
'Ma ket ar mod da gemmesk servidi gand torchou.

Kalz deuz outo 'gav dezo n'o-deus defaot ebed,
Goude beza 'n o genou eun teod deg kwech milliget,
Kapabl da hloaza ahanoh gwasoh eged eun taol spillenn,
Pa'z eo gwir eun taol teod fall na bareo birviken.

---

⁶⁷ figur : dremm

⁶⁸ dizefaot : disi

M' o-deus atao ar merhed ar memez santimant,
Ned eo ket ar memez evid o habillamant.
Ind-i, an devez hirio, 'deus a-walh a ruzou
Da gavoud ar moaien da guzad o faotou.

Eur horsed 'vez ganto 'vid kaoud eun tailler fin.
Eur bern pillou a lakeont 'vid rontaad o feultrin.
Gand traou evel-se, ar wazed 'klaskont trompla.
Gwechall en amzer goz ne oa ket memez tra.

Lakaad a reont ivez bep sort traou "fantaisie" :
Bouklou deuz o diskouarn, 'n o zreid eur boutou verni,
Lod a deu o zalonou dija keid hag o garr,
Ha lasou warnezo kement hag eur mouchouar.

Loereier seiz 'vez ganto en-dro d' o divesker.
'Gredan ket o lakeont evid kaoud tommder,
Kar neb e-neus daoulagad, dezañ n'eo ket diêz
Gweled bleo o divesker 'toned drezo er mêz.

Ar hoof, a lakaont bremañ, n' e-neus nemed eul las.
Birviken n'eo ken kement ha teod eur haz.
Ne waskeder ket dezo na penn na diskouarn.
Kement vad a ray dezo 'vel e lost d' al louarn.

Pa vo mad da netra, e teuio sur ar mod,
D' ar merhed al lasou-ze, da lakaad eun tok,
Gand o zaeou hag o broziou, hag eun spes faoz kolier.
'Vid ober eur gwaz deuz outo, 'vank ken 'med eun tamm per⁶⁹.

Ar merhed en amzer goz ne reent ket eur betiz
'N eur lakaad eur holier ha mañchou deuz o hiviz.
An dra-ze 'zerviche dezo da holoi o abit kenta.
Eun hiviz, an devez hirio, ne dalv ket kalz a dra.

Deuz an hañv e lakaont, 'vid kuzad o zamm krohenn,
Eur holier lien gwenn hag eur chimajetenn.
'Vid ramplasi eur gravatenn eul las loerou 'vez ganto.
War o daouarn krapoteg e lakaont eur manegou.

Deuz ar goañv e lakaont, 'vid en em waskedi,
Eun astrakañ, eur marabou mongoli hag eur mimi.
Pa o-do moaien 'vo ket 'walh kement-se,
Prena raint c'hoaz eur chal anvet eur chal mod neve'.

Ennañ 'vo krohenn eur martr, peotramed krohenn eur fouin⁷⁰.
Ma ne vez ket krohenn louarn e vo krohenn lapin.
Krohenn gozed marteze, re zu pe reou gwenn,
Pa'z eo gwir evid o ober e ranker kaoud krohenn.

---

⁶⁹ eun tamm per : eun tamm kalh (ger poble)g)

⁷⁰ eur fouin : eur gaerell-vraz

Dibaoe eur pennad 'zo kalz deuz ar merhejou
'Zo troet gand krohenn kalz bleo warnezo.
Koulskoude krohenn ha bleo 'ra soubenn dreud bepred.
N'eus 'med eun dra evel-se hag a blijfe d'ar wazed.

Ha paneved ez eo ar merhed eun droug a zo nesaser,
Pas eur gwaz ne yafe ganto da gaoud an aotrou mêt.
Kar eur wech e vezez bet dimezet eno, hi ho heulio 'vel eur hi.
'Vo ket eet mad o troad kuit, 'n e blas 'vo e hini 'n ostaleri.

Ha digand ar re-ze ind-i a fello dezo
Komandi en ti, er park hag ivez er foariou.
Kaoud droad da voti, memez tra evel ar wazed,
Da 'n em lakaad war ar reñk 'vid beza deputeed.

Ha diohtu pa vint anvet, 'vo formet eur barti
Da stourm ouz ar wazed, 'vid dond d'o homandi,
Ha lavared dezo : « Hodie mihi, cras tibi. »
'Benn an devez trist-se, ma vezin c'hoaz e buhe',
Eur gordenn en-dro d'am goug a yelo heb dale.

Kar gouzoud 'ran re vad e-mefe kalzig mizer
'Benn kaoud diganto pezh a zo nesaser :
Boued da lakaad em hov, dillad prop da wiska,
Butun a-volontez, gwin ha chistr da eva.

Bep a baraplu seiz 'deus ivez kalz merhejou,
'Vid 'n em zivall deuz an heol ardant kentoh 'vid deuz ar glao.
Evel eun naer-wiber 'n-dro d'o goug 'vez eur chadenn.
Ma ne vez ket en aour ruz, e vo en aour melen.
Deuz hemañ e vez aliez eur mellad penn ognon.

Kement leh ma yefot, c'hwi a vo diwallet.
Ha ma tispignfeh deg kweneg, e vezoh sur gourdrouzet.

Bez'eus a drait⁷¹ o gwazed dirag ar bobl memez
Deuz : « reor braz, goug ruz, hag ivez beg botez.
Me 'zezir dit krevi gand eur horvad bennag,
Kar biskoaz 'barz da vuhez 'peus greet eun dra vad. »

Ma n'eo ket eur poltroñ, ma'z eo eur gwaz digourdi,
'Hallfe lakaad dezi diohtu ar poent (pik) braz war an i,
'N eur lavared dezi gand ar gomz-mañ ken pikant :
« Paneve 'peus va zromplet 'vijes bet c'hoaz plah yaouank. »
(Kalz gwazed 'dlefe kaout respoñchou evel-se.)

Daou zen a zo dimezet hervez o zantimant
'Zo sañset d'en em garoud, goude pa vije hervez ar reglamant.
Oblijet eur da houzañv an eil gand egile,
Ma 'peus c'hoant da vevi 'barz an trankilite.

---

⁷¹ a drait o gwazed : a daol warno aniu lapoused

Goude ma 'klaskfeh e pevar horn an Europ,
C'hwil, na den all ebed, 'gavfe eun den,
Ne gavfeh ket eun den a ve dizefaot.

Ar merhed 'zo añrajet 'h esaad dond da gomandi,
A rafe kalz gwelloh okupi deuz o zi.
Ma vije atao 'n o reñk toud an oll verhejou,
Me 'vije er penn kenta da felisita anezo.

Mez dibaoe eur pennad 'zo, kalz 'zo 'n em ziaoulet.
Diêz braz eo kompren penaoz ez int gwisket.
Pez a zesiront 'michañs, eul lodenn vraz deuz outo,
'Z eo diskouez d'ar wazed toud pez a zo ganto.

Ma yez da lared dezi 'vo ket brao en he miz⁷²,
Hi a responto gand eun êr ken diviz :
(« Me 'zo 'vond da jeñch ma giz »)
« Ma 'gavez ket brao ahanon gand an tamm lien-ze,
Gortoz eur pennadig, me 'zo 'vond da denna ane' . »

Mez ar sort merhejou-ze 'zo 'vel an ekleo,
Hemañ, pa glevo trouz, a responto atao.
Lavared a raint c'hoaz gand eun êr ken diviz :
« N'ez int ket morse d'ober dit katekiz. »

(An *habitudou koz a zo da wall Nessus eun dunikenn*)
Eun dunikenn da Nessus eo an *habitudou koz* :
Kentoh 'vid o zenna ar merhed a valefe en noaz.
Ar merhed a fell dezo doned da gomandi (*kaoud droad da voti*).

'Vid lared d'ar « hodie mihi, cras tibi »
Kalzig deuz ar merhed a zo pignet uhel.
(*a gavom selled uhel*)
Ha ma kouezont deuz eno, 'savint ket ken birviken,
Kar ma tegouez dezo koueza . . . . .

D'ar bevar a viz du 1923
hodie mihi, cras tibi : *Din-me hirio, dit-te warhoaz.*

(Tennet euz ar "Harned" 1924-B)

* *
*

---

⁷² en he miz : en he gwiskamant

'Barz an ti-forn

(Bale)

'Barz an ti-forn 'kichenn ar ster,
E vez laret kalz gevier.
Ma yefoh eur wech bennag da zelaou,
C'hwi a glevfe sur a-leiz a draou.

Kleved a refoh ar merhed
'Tapisa⁷³ o chupenn d'ar baotred :
« Ar hou⁷⁴ ruz-ze, ar reor braz-ze,
A ra c'hoaz bahadou din-me. »

Ma kavfen ivez 'h eus da brena⁷⁵,
'Vefen plah yaouank 'barz warhoaz.
Dibaoue ma'z on dimezet,
Daelou aliez me 'm-eus skuillet.

Unan anezo 'lavaro (Mari ar skiant) :
« Forz peleh e ya va gwaz 'vez mezo. »
Merhed dizefaot, me ho ped,
Na zispennit, gaouierizit ket jamez ho kwazed.

Kar 'n eur zikrial ar re-ze,
C'hwi 'zizoñjo ho pugale.
Mag ho-pefe bet soñjet mad,
Ma'z oh-c'hwi mamm, 'z eus ivez eun tad.

Hag ar merhed 'deus eun tamm skiant
'N em zikriont ket o-unan.

(Tennet euz ar "Harned" 1924-C)

* *
*

---

⁷³ tapisa : lakaad eur gwiskad

⁷⁴ ar hou^g = ar houzo^g

⁷⁵ 'h eus da brena : ez eus da brena euz an dra-ze (ar werhted)

Dañsom

(troidigez⁷⁶)

Disul all en overenn, oa mantret ma halon
O kleved ar homzou-mañ e genou ma ferson :
« Ma breudeur, ma hoarezed, selaouit ma mennoz :
'Vid yaouankiz an dañsou n'eus ket a Varadoz.

Ya, dañsal a zo pehed hag eur pehed grevuz.
An hini a zañso hirio na welo ket Jezuz.
Sell, plah yaouank, emezañ, an hini 'gar ebati,
Tan an ifern 'n hoh eskern a zo prest da gregi,

Heñvel euz eur pehed stoupr⁷⁷, pulluhet gand tangwall,
Ho tañser difeiz ha c'hwi 'vo rostet er bed all.
Ma breudeur gêz, ma fell deoh eun deiz gweled Doue,
Torrit bremañ ho piniou ha bombardou Kerne.

Dilezit krenn an ebat hag ho soniou nevez.
Mougit en ho kalonou tantad ar garantez.
Kemerit skwer heb dale war hoh oll peleien,
Ha ne na zañsont morse, evid bevi laouen. »

« Salokras ! Aotrou person, c'hwi 'zo eur zahad gevier.
Ar presbital 'neus desket skwer fall e peb amzer.
Ar beleg gwir ne zañs ket, med ar c'hoari kartou
'Zo digor er presbital, pell diouz dor an neñvou.

War an daol, gand ar hartou, sell, nag a win Bourdel.
Ar c'hoari, ar vezventi 'zo daou behed marvel.
Ar beleg, ma ne zañs ket, a boagn nebeutoh c'hoaz.
An diegi, 'm-eus klevet, 'zo ivez eur pehed braz.

'Vid kargi e hodell-guz, sellit outañ divez
O kestral 'vid an oll zent er paourra tiegez.
Kestal da vaga sent koad a zo eur laeroñsi.
Jezuz a stlapas gwechall al laer er-mêz e di.

Ar beleg eo falla den a daol troad d'an douar,
En-deus greet deuz ar bed-mañ eur garnel a hlahar.
Ya, daskrena 'ran siwaz, pa deuan da zoñjal :
Nag a dud a zo lazet gand ar beleg gwechall ! »

(Tennet euz ar "Harned" 1926-A)

* *
*

⁷⁶ deus petra ? : n'eo ket bet lavaret gand an oberour

⁷⁷ stoupr : euz al latin stuprum : orged

Beaj eur zoudard

Etre an Tonkin hag ar Frañs

Eur veaj am-eus greet 'tre an Tonkin hag ar Frañs.
E-barz ar gêr Verdun e oan e komañs⁷⁸.
Me 'zo soudard yaouank ar bloavez naonteg kant eiz,
E oan-me bet burevet⁷⁹ 'barz ar gêr Karaez.

D'ar zeiz a viz here, an eur da bartia',
Hag e lavaran d'am zud kenavo ar henta.
Partial 'ran bremañ, o ya ! d'am rejimant,
Da zervicha ar Republik gand eur galon kontant.

Tremenet em-eus e Verdun kazimant tri miz.
'N em blijoud a reen mad, mez kalz a exercice⁸⁰
Expeksion gand ar gar⁸¹, neuze deiziou ar gambr⁸²
(*les patrouilles avec la garde ?*), (*les jours de corvées de chambrée ?*)
A vije red da ober eneb d'or zantimant.

Eun devez d'abardaez 'teuas eur zoñj em fenn
Evid moned d'ar bureo da ober eur goulenn.
Setu amañ penaoz em-eus 'n em gemeret :
Da horonel ar rejimant em-eus 'n em adreset.

Me 'm-eus an enor, deoh, ya, da 'n em adresi⁸³,
Da 'n em rañgaji⁸⁴ c'hweh bloavez, mar bez d'ho faltazi,
Gand eur cheñchamant kêr, ma ve d'ho polonte',
D'an eil kolonial da Vrest ma'z eus moaien heb dale.

Degemeret 'oa va goulenn, da Vrest e oan partiet.
Ya, eno, kalz gwelloh em-eus 'n em gontantet :
Ya, nebeud a "exercice" hag amzer dizoursi,
Ha moaien a-hend-all, ya, da 'n em abuzi.

O ya ! eur miz warn-ugent eno 'm-eus tremenet.
D'ober eur hampagn d'an Tonkin erfin e oan bet galvet.
Beb a bermision neuze 'n-oa resevet
Evid lavaroud kenavo d'ar herent d'ar vignoned.

Komprenit eta bremañ ar glahar, an anken,
O lavared kenavo marteze evid biken.
Mez evid c'hoaz eh esperan : evidon n'eo ket kollet.
Kenavo eta Hañveg e-leh 'oan bet maget.

Kenavo Rumengol, Hañveg ha Sant Aler,
E-leh em-eus tremenet kalz demeuz va amzer.

⁷⁸ e komañs : o komañs anezañ (ar veaj : he homañs ?)

⁷⁹ bet burevet : passé le "Conseil de Révision" (terme spécifique)

⁸⁰ exercice : embreg

⁸¹ inspection gand ar gward ? les patrouilles avec la garde ?

⁸² deiziou ar gambr : les jours de corvée de chambrée ?

⁸³ d'en em adresi : da gomz ouz

⁸⁴ rañgaji : gopra endro, a-nevez

En dizro demeuz va fermision raktal e oan gwisket
E-giz ar holonial, marteze 'peus gwelet.

Touchet on-eus beb a gask, beb a gomplet kaki,
Faoz-kol⁸⁵ ha kaskou gwenn, dillad a fantazi.
E plas an numero ni 'n-oa touchet ankrou⁸⁶,
E plas eur boutou groz ni on-eus boutinou.

Deuet e oa an deiz ma vezan partiet.
Kunduet d'ar gar 'oam gand ar muzig.
Kent 'vid kuitaad ar Frañs e savan ar zabrenn...
An eurvad da zond en-dro 'benn daou vloaz hanter.

Neuze e pignom en treñ pep hini en e neiz.
Ne oa den trist o partial, o son ar "Marseillaise".
Evel-se e reom da Vrest neuze or himiadou,
On douarn ganeom d'an neh gand ar mouchouerou.

Erfin erruet e "Marseille" war an hanternoz,
Da gazarn ar "Charité" e oam eet da repoz.
D'ar bemzeg a viz here e naonteg kant hag unneg, (= 1911)
War an admiral Teilly e oem bet embarket.

An admiral Teilly ahano 'baketo⁸⁷,
An hini on ambrougas eur pennad deuz ar vro
- Moned a ran ganti beteg a Haiphon -
Evid kemer provizion e-barz en porz Toulon.

Eur pennad goude-ze e welen ar Sardegn,
A zo en tu all d'ar Hors, ar vrasa enezenn.
Neuze e-pad eur pennad ne oa ken nemed mor
Nemed eur roh bennag a vije e-kreiz an dour.

Ha goude e oan erru gand an enezenn "Sicile",
E-leh ema "Reggio" hag ar gêr "Messine".
Evel e oam deuz an noz 'vije gwelet goulou
Alignet⁸⁸ evel ar gaz⁸⁹ e barr e aleziou.

Neuze e-pad tri devez e oa bet amzer fall :
'Yee ar mor o lampad, an avel o yudal.
E penn ar vatimant e sko taoliou mor.
E rankom chom en or zav pe moned gand an dour.

Gwelet em-eus kanol Suez hag Ejipt ivez,
Leh ma oa kuzet or Zalver deuz roue Herodez.
Gwelet em-eus ar Sahara hag an tu all,
Ar mor ruz hag an trafik e-leh ma oa tomm an heol.

---

⁸⁵ faoz-kol : galleg. Eur bern gerioù galleg a zo er pennad-se

⁸⁶ ankrou : eorieu

⁸⁷ a baketo ? a bartio ? a yelo kuit ? "appareillera" ?

⁸⁸ alignet : lakaet diouz reñk

⁸⁹ ar gaz : ar peulioù gaz a oa en amzer-ze a-hed ar strêdoù

Paseet em-eus Djibouti hag ar gêr Aden,
E-leh ma'z on antreet e-barz mor Indian,
Ar gêr Colombo hag enezenn Ceylan.
Eno 'oam diskennet gand kalz a gontantamant.

Peder eur ne oa ken da jom e-barz e kêr.
Ni a haste founnuz da vizita ar harter.
Goude eun deiz warn-ugent serten ni 'oa kontant.
Mez red oa adarre moned d'ar vatimant.

E-barz ar vatimant 'oa evel eur forn horet.
Imposubl e oa repozi na kennebeud kousked.
Dre-ze e pasean meur a eur o koñtampli an douar,
Ar mor hag ar stered, an heol hag al loar.

Mez a-forz da avañs, koulz en noz hag en deiz,
Er gêr Singapour erruet hep dale.
Eno 'oam diskennet c'hoaz 'vid nebeud eurvezioù
Da bourmen e-barz kêr da weled kañfantennou⁹⁰.

Er vro-mañ 'z eus merhed koant, flour o beg ha lirin.
Darn anezo a zo melen, ha re all du o min.
Bremañ evid parlant ganto e oam ambaraset,
Ne gomprenom ket o langaj, galleg na brezoneg.

Gwelet em-eus kap Sant-Jakez ha kêr a Saigon,
Ha paseet mor ar Chin erfin, ha Haiphong.
Ahane 'kemerom an treñ evid mond da Hanoi,
Ha goude da gazarn an Tong e-kichenn ar Sontay.

Pa oam erruet en depo, pe gwelloh kazarnet,
E oam servijet dreist-oll evel rouaned :
Da derri ar zehed ni on-eus gwin da eva,
E-barz or hafe meum alkol euz ar vro.

(Tennet euz ar "Harned" 1914-C)

* *
*

---

⁹⁰ kañfantennou = kañfantennd (an dibenn-ger "ou" evid ar rim)

Kanaouenn ar Brezel

Me ho ped, koz ha yaouank, tud euz a Vreiz-Izel,
Deuit da gleved eur jañson a zo greet d'ar brezel.
'Vel ma ouzoh ervad ar brezel 'zo disklêriet
'Tre Republik Frañs hag ar Brusianed.

Ouspenn an diou vro-mañ a zo o vrezeli
An Aotrich euz ar Serbi, Bro-Zaoz ha Rusi.
Frañs, Rusi, Bro-Zaoz 'zo sur en em glevet
'Vid rei tan d'an Aotrich ha d'ar Brusianed.

Mez ivez an Itali, diouz ma klevan lared,
'Zo ivez "alliée" gand ar Brusianed.
Setu ivez, va zud, emaint ivez teir.
Mez gand an teir all-mañ e pakint o afer.

(Tennet euz ar "Harned " 1914-E)

* *
*

Kanaouenn war sujed ar brezel

Setu ar brezel disklêriet, *lonla la*
D'ar Frañs gand ar Brusianed.
Gwillou 'zo deuet da lakaad, *lonla la*
En Europ, an tan hag ar gwad.

Ar foll impalaer 'n-eus hwezet, *lonla la*
An tan e pevar horn ar bed.
Dre berz an impalaer ifam, *lonla la*
Ar bed a zo e tan hag e flamm.

Biskoaz n'eus bet gwelet war an douar, *lonla la*
Kement a boan hag a hlahar.
An oll Frañsizien a ranko, *lonla la*
Sevel evid difenn o bro.

Partial 'vo red heb dale, *lonla la*
Evid difenn ar frankiz.
Red e vo moned d'ar brezel, *lonla la*
Da zifenn Frañs ha Breiz-izel.

An dud yaouank 'rank dilezel, *lonla la*
O bro, o mestrezed fidel.
Ar re zimezet a rank ivez, *lonla la*
Kuitaad o gwreg, o bugale.

Mammou, gwragez karantezuz, *lonla la*
Ho kuitaad a zo glaharuz.
Mez red eo kuitaad ar gêr, *lonla la*
Evid moned d'ober an dever.

Evid difenn ar vro garet, *lonla la*
Pa vezo gand Gwillou dismantret.
'N em ganna 'ri, paour, pinvidig, *lonla la*
Evid ar Frañs, ar Republik.

Evid ar justis, al lealded, *lonla la*
Ni a stourmo evel leoned.
Ma teuio an ankou da falha, *lonla la*
Evito ni skuillo or gwad.

On tadou koz o-doa ive', *lonla la*
'N 'm gannet evid o frankiz.
Ni a ziskouezo da Willou, *lonla la*
Penaos om dign deuz on tadou.

D'e forbaned ni 'ziskouezo, *lonla la*
'Spontefom ket 'raog boulezou.
Gand ar hanoliou braz ha kreñv, *lonla la*
'Raim dezo moned war a-dreñv.

Deuz kostez or breudeur Vro-Zaoz, *lonla la*
Ni a stourmo koulz deiz ha noz.
Gand ar Beljed ni a vo tri, *lonla la*
Da rei da Willou war e fri.

Ar Rused a zo c'hoaz or hostenn, *lonla la*
O rei da Willou war e benn.
Er hostez all 'ma ar Serbed, *lonla la*
O frega war an Aotrichianed.

Ar Serbi, ar Montenegro, *lonla la*
Kostenn Frañs 'zo 'h ober o strivo.
Ar Japoned 'barz an Azi, *lonla la*
'Zo lañset ivez er barti⁹¹.

Se a ra bremañ seiz puisañs⁹², *lonla la*
'Zo o tifenn justis gand ar Frañs.
Hag aze, devez 'zo o tond, *lonla la*
Da impalaer louz e rentint kont.

D'ar mammou ha d'ar priejou, *lonla la*
'Zo dre ar bed oll en kañvou,
Kontet e vo d'ar hriminel⁹³, *lonla la*
Ar gwad 'n-eus laket da ruillal.

Dindan ar bouez deuz e grimou, *lonla la*
E vezo roet da Willou.

(Bet greet e ti-seha 89B Ti-poultr Pont-ar-Veuzenn d'ar 17 a viz Du 1917)

(Tennet euz ar "Harned" 1918-E)

* *
*

---

⁹¹ er barti : en afer

⁹² puisañs : eur vro greñv

⁹³ ar hriminel : an torfetour

Trubuillou ar brezel

Beb seurt trubuillou a zegouezo
Oh oui ! dans l'Europe entière,
O ya ! kalz a dourmañchou
Pendant tous ces temps de guerre.

Er pevar horn demeurez ar Frañs,
Dans la ville et la campagne,
Setu eta pezh a zo degouezet
Dans un coin de notre Bretagne.

Eun devez e-barz on atak⁹⁴
Un breton de notre pays,
A zo bet sur gwall hloazet,
Entre les mains de l'ennemi.

Deh pa 'oa greet an apel⁹⁵,
Certes il était absent,
Kavet e oa ar gapotenn,
Médaille à son nom en même temps.

Mez ar paotr-se a oa prizoniet
Entre les mains des Allemands.
N'e-noa ket an droad da skriva.
Et il souffrait en même temps.
Poaniou deuz ar re vrasa
Il avait à endurer.
En hospital euz an "Allemagne"
Il était ainsi soigné.

Neuze kabiten e rejimant,
Du secteur où il était,
A gasas an trista kelou
A sa femme, à son foyer.

Da lavared e oa kollet.
A l'appel on a trouvé
E vedaillon⁹⁶, e gapotenn,
Votre mari doit être tué.

Eur bloavez hanter ez eo bet
En Allemagne en prison.
N'eus biskoaz degaset kelou
A sa femme à la maison.

Neuze 'oa kanet an interamant
Des services et libéra,

---

⁹⁴ atak : argad

⁹⁵ an apel : ar galv

⁹⁶ e vedaillon : e vedalennig

Hag a-benn eur pennad goude
La femme se remaria.

Sertenamant he-doa rezon
Elle devait se remarier.
Kaoud kemend-all a labour
Une grande ferme à travailler.

Pa gavas eun den a feson,
Un homme de coeur pour travailler.
Kaoud kalz okupasion⁹⁷
Elle a besoin d'être aidée.

Eur hrennlavar e brezoneg a lavar,
Je vais le dire en breton :
Toul-karr an intañvez a jom distohet
La patte du veuf est aux cochons⁹⁸.

Netra n'e-neus den da lavared
Ce n'est pas un crime qu'elle a commis.
Gand eun all e hell degouezed
Car ce n'est pas encore fini.

Pa vez an tan e ti hoh amezeg
Vous n'avez pas besoin de rire.
Hell'⁹⁹ a ra kroga en ho hini
Peut-être encore pire.

Daou viz eo bet o kousked
Avec son second mari,
Pa 'n em gavas deuz an "Allemagne"
Oh oui ! son premier mari.

Ya, gantañ eur groaz a vrezel
Et la médaille militaire,
'N eur zoñjal en e vugale,
Et aussi la femme au cœur.

Pa oa erru tost d'ar gêr
Il était très ennuyé,
Gand an dud o konta dezañ
Que sa femme était remariée.

Trubuillet e oa gand kement-se
Il pensait à son temps passé.
Soñjal a ra en e amzer dremenet
Ce qui le faisait pleurer.

Kredi a ra parfetamant¹⁰⁰

---

⁹⁷ kaoud kalz okupasion : kaoud kalz labour

⁹⁸ eur hrennlavar anavezet ?

⁹⁹ hell' : helloud

Que sa femme était remariée.
Pell 'zo n'e-noa ket degaset kelou.
Sûr, elle me croyait tué.

Kavet he-deus eun den a feson,
Je le connais depuis longtemps,
Evid he sikour da labourad
Et pour nourrir ses enfants.

Da nav eur hanter demeurez an noz
A la porte il a frappé.
Neuze e houlennas digor :
Et ouvrez-moi si vous plaît.

Ar plah a laras d'he eil pried,
Avec une voix en tremblant :
Me anavez mouez an den-ze,
Oui, c'est mon premier amant.

Hemañ 'glaske konta rantikou
En disant ce n'est pas vrai.
« Mez digor braz dezañ an nor,
Et l'on verra qui qu'il est. »

Pa oa digoret dezañ an nor,
Et la chandelle allumée,
Sertenamant e oa anavezet :
Des larmes se versent dans le foyer.

O weled an den maleüruz-se,
Oui avec un bras perdu (**),
An hini bihanna deuz e vugale
Certes ne le reconnaît plus.

An hini n'eus nemed tri bloaz,
Le deuxième a cinq ans,
Hag e komañsont krial
Avec leur pauvre maman.

Ar plahig a skuillas daelou,
Vers le ciel elle se dressa :
« Deiz diroll e oan trubuillet,
Mais jamais j'ai eu tant de tracas. »

Eur bloavez hanter ez on bet intañvez,
Maintenant j'ai deux maris.
Mez kredi a ran, an eil dioute
Qu'il faut bien qu'il s'enfuie.

Reglamant kont¹⁰¹ a zo bet neuze.

---

¹⁰⁰ parfetamant : a-dra-zur

¹⁰¹ reglamant kont : reñka-koñchou

Huit cent francs il a versé,
En-devez pozet war ar voutik.
Mais il faut les lui rembourser.

Toud e amzer 'vo dezañ paeet
Pour le travail qu'il a fait.
Deuz an noz pa labourer,
Cela n'est pas à payer.

Ranket en-deus eta tehel,
Oh oui ! comme un chien battu.
Kredabl eta e-barz ar harter
On ne le reverra plus.

Me ho ped eta, paotred yaouank,
Si vous voulez vous marier,
Nompaz tostaad deuz ar gwragou¹⁰²,
De ceux qui sont mobilisés.

Ha pa zoñjfet an nebeuta,
Vous pourriez être battus,
Terri klipennou ho tivesker
Etre remballé dans la rue.

*Distoc'het = privé d'entretien / n'est plus graissé ?
dizoc'het = ne reçoit plus le soc de la charrue ?*

*(**) Marteze e vefe kaoz euz Gwillerm e-unan,
a oa deuet en-dro euz ar brezel gand e vreh seizet.*

(Tennet euz ar "Haier" 1914-A)

---

¹⁰² gwragou = gwragez ("ou" evid ar rim)

War don an tango hag ar rouli-rouli

Er bloavez pevarzeg kalz tud ne zoñjent ket
Penaoz brezel 'vije bet
Etre ar Frañsizien hag an Almanted,
E vije kement lazadeg.
An dud-se 'oa dineh hag ivez dizoursi
Dañsal 'reent Jibidi.

Kalz tud a lavare 'vije ket a vrezel
Birvi, Birvi, Birviken.
Ar re-ze, an dud-se, o-devoa daoulagad,
Mez ganto i ne welont ket
An Almanted kruel oh ober boliji¹⁰³,
'Vid doned d'on distruji.
'Pad ma vijem 'h ober jibidi,

Mestrou braz ar vro, paotred an aferiou,
A yeas ivez d'an dañsou,
'Vid kaoud plijadur, paseal o amzer.
An dra-ze 'oa toud o afer.
Ha klask ar merhed brao 'vid en em amuzi
Hag ober rouli-rouli.

An Almanted fall, ar zoñj mad 'n o fenn
D'ober deom brezel,
'Chome da labourad koulz en noz hag en de'
Evid ober armou neve',
Evid beza prest mad da zond d'on ataki¹⁰⁴,
Pa deui o gwad da virvi.

'Barz ma ouie ar Frañsizien intañsion ar V/Boched
Ind-i o-devoa on ataket,
'N eur sourpren ahanom 'barz kreiz ar blijadur,
Evel eur hrouadur,
A gavje 'n e voutou, da zeiz gouel Nedeleg,
Eur martinet¹⁰⁵ lakaet.

Ha gand eur blijadur vraz, an Almanted kruel
A yeas toud d'ar brezel,
Gand eun esperañs vraz 'kavjent dirazo
Nemed tud hanter-varo,
Ha demeuz o zehed "champagne" da evi
Beteg en em vezvi.

Ar Frañsizien vaillant¹⁰⁶, diohtu p'o-devoa klevet,
En eur blok¹⁰⁷ savet,

---

¹⁰³ boliji : boledou

¹⁰⁴ ataki : taga

¹⁰⁵ martinet : skourjez

¹⁰⁶ vaillant : kadarn

¹⁰⁷ en eur blok : an oll a-gevred

Evid ober eur voger hag ared¹⁰⁸ d'ar Voched :

« Amañ ne basefoh ket. »

Ha memez, bezit sur a-walh, 'barz ma'z eh da Bariz,
C'hwi a yelo war ho kiz.

'Benn an devez hirio, ar V/Boched a oar ervad,
Penaos n'ez eo ket mad
Gwerza krohenn eur bleiz a-raog ma'z eo paket,
'Vel 'doa greet an Almanted,
'N eur lakaad aoza dezo eul lein deuz ar gwella
Heb galloud doned d'e zañva.

'N eur zisklêria ar brezel Guillaume II (*Laouig Daou*) ne zoñje ket
Penaos e Frañs 'oa soudarded,
'Oa prest da 'n em ganna evid difenn o bro
Ya, beteg ar maro
'Vid kaoud o frankiz ha beva dizoursi
Hag ober Jibidi.

(Tennet euz ar "Harned" 1922-H)

* *
*

---

¹⁰⁸ ober eun ared : lakaad eun harp, lakaad da jom a-zav

Eur zon nevez savet

(Galleg ha Brezoneg)

Me 'zo pedet gand va gwir mignon
De bien vouloir bien raconter
Lod deuz va zroiou fripon
Et de ma jeunesse passée.

Da genta me 'm-oa bet soñjet,
Quand j'étais jeune garçon,
Penaoz e teuer yaouank
Quand on quitte tous les bonbons.

D'ar poent-se me oa c'hoaz yaouank,
Je n'avais que quatorze ans,
Pa zañsen digand ar merhed
On me donnait des rubans.

Goude on dañs sertenamant
Je fumais comme un dragon,
Ma daouarn ganin 'n em bragou
Qui bouffait mon pantalon.

Eun tammig moustachou netra
J'avais aussi sous le nez,
Eur chadenn voñtr deuz ar haerra
Je portais à mon côté.

Jamez kañfard evel din-me
Vous avez vu par ici,
Gwiskamñchou deuz ar haerra,
Et une jolie bonne amie.

Me a vale e-giz eur fourchenn¹⁰⁹
Presque comme un officier.
Kalz 'lavare 'oan eur paotr fin
Et j'étais très enchanté.

Eun devez me 'oa saludet
Je me trouvais honoré.
Me 'grede e oan kemeret
Pour le maire de la contrée.

Me 'blijje d'ar merhed yaouank
Et partout j'étais connu.
Ouspenn e oan eur hliant
Comme on avait jamais vu.

Evel eur piler patatez
Je racontais des discours.

---

¹⁰⁹ e-giz eur fourchenn : gand divesker rampet

Me 'gonte ken brao d'am mestrez
Et elle me croyait toujours.

Pa 'n em gaven gand ar merhed
Dans les foires et les pardons,
Bepred 'kaozeen ar galleg
L'air d'ignorer le breton.

Galleg mad ouien ket ive',
Je me trouvais très gêné.
An dra-ze 'greden 'zo diêz
Quand on ne sait pas bien parler.

O tond d'ar gêr 'n eur gonta kaoziou,
Je l'embrassais quelquefois,
Ober dezi tammou jestrou,
Et lui causer un peu de çà.

E-bars 'n he zi, pa oan erruet,
Aussi j'étais bien prié
Da azeza ouz taol eun tammig
Et de manger mon souper.

War an daol e oa degaset
Du vin et de l'eau-de-vie,
Bara-gwiniz ha viou fritet,
Et bien d'autres choses aussi.

Gand va mestrez 'vijen pedet :
« Mangez donc mon cher ami. »
Goude tenneg¹¹⁰ gand re gorvad
« Mangez tout je vous en prie. »

Neuze heñvel deuz eun touseg,
Il me fallait bien me lever,
D'he huitaad 'vijen oblijet,
Quelquefois bien embêté.

Daoust ma plijen d'am mestrez,
Ecoutez-moi, mes amis,
Red eo din c'hoaz debri patatez,
Et souvent de la bouillie.

Pa 'm-eus klasket, 'm-eus kavet.
Vous, jeunes hommes, écoutez-moi.
Eur Vari Janig 'm-eus da gousked.
Et vous autres, vous n'en avez pas.

La leino dilon la la leino lan la leino
La leino dilon la la leino lan la leino

---

¹¹⁰ tenneg : kov koeñvet pe c'hwezet gand re a gorvad

(Tennet euz ar "Harned" 1927-D)

* *
*

Ar C'hwilijen

Ar c'hwilijen¹¹¹ war ar mêz
O-deus amann, viou ha lêz,
Ha gweturiou brao da bourmen.
Mez kalz demeuz paotred kêr
O-deus mizer 'leiz o reor
O klask dond a-benn
Da hounid o zamm kreun.
Hag an dra-ze a zo gwir.

Diskan

Ken gwir ma'z eo gwir
Kar yar ne staot ket hir.

Ar baotred kêr, digand o fae,
N'o-do morse leve,
Kar toud ez eont 'vid kaoud boued.
Ha c'hwi, paotred war ar mêz,
C'hwi 'breno ho tiegez
Gand an arhant 'peus gounezet.

Ar baotred kêr en em vev mad.
Bepred o-dez daou pe dri blad,
Gwin pe jistr diouz o zehed,
Gwisket 'vent deuz ar haerra,
Kenkoulz ar re 'deus peadra
Evel ar re o-deus ket.

Ha c'hwi paotred an arhantou
C'hwi 'walh ho pouzellou
Digand ar staot gweskleved.

Me ho ped, koz ha yaouank,
Deuit da zelaou ahanon,
Ha me 'gano deoh ar zon
An hini a zo savet
Evit beza kanet
War an ton nevez ar Charleston.

C'hoant 'm-eus da rei da gompren
Penaos abaoe ar brezel
Kalz traou a zo cheñchet.
Kalz tud o-deus otoio'
Evid pourmen anezo
E pevar horn ar bed.

Ar re 'zo pinvidig braz
O-deus ouspenn c'hoaz
Eur har-nij anezo da bourmen.

---

¹¹¹ c'hwilijen = c'hwileged (liester) : an ozah/ezeh vraz war ar mêz

Pignad 'reont ganto en êr
Evel eun alhweder
Evid kavoud ar voaien
Da gahad deom war or penn.

(Tennet euz ar "Harned" 1928-B)

* *
*

An Intañv

Pa 'mede gwreg an intañv e harzig ar maro,
E halvas he bugale, pep hini dre e ano :
« Ma bugale, me ho ped da zenti ouz ho tad,
Evid ma lavar an dud e vefoh bugale vad. »

Ha c'hwi va fried, emezi, da nompaz dimezi ken,
Kar ma ouifen e timezfeh, e refoh din kalz glahar.
Hennez a respontas neuze gand eur visaj a gañv :
« Goul' birviken dimezi, dimezi me ne rain. »

Ne oa ket eet mad ar horf paour e-mêz an ti
Ma lavaras an intañv : « me 'm-eus c'hoant dimezi. »
Ne oa ket eet mad ar horf paour e-barz ar vered
Ma komansas an intañv chastel¹¹² deuz ar merhed.

'Tond d'ar gêr ahane, 'plantas eun touz 'n e vleo,
Ha lavaras outañ e-unan : « o mintoue¹¹³, me zimezo.
Peder eur warn-ugent 'zo abaoe m'on intañv.
Ne chomin ket er mod-se, dimezi me a rank. »

Toud an dud a lavar din, partoud dre leh ma yan,
Biskoaz n'on bet gwelloh paotr evid ma'z on bremañ.
Gand eur boutou-ler war lasou hag eul loerou stamm violed,
Partoud dre leh ma yan, me 'zo karet gand merhed.

E amzer e wreg all ne gribe ket e benn.
Ha bremañ e sav mintin mad evid en em gempen.
E amzer e wreg all ne ree baro ebed.
Ha bremañ diou, teir gwech ar sizun, gantañ e vezont razet.

E amzer e wreg all n'en-doa ket kalz a vugale,
Mez bremañ, siwaz dezañ, e-neus pevarzeg aneze.
Seiz a zo e tro an henchou o klask o zammig boued.
Ha seiz all a zo er gêr dindan eur hoz golhed.

(Tennet euz ar "Harned" 1927-C)

* *

¹¹² chastel (chaseal ?) : tarlucha, sellad ouz ar merhed (hervez an droidigez e galleg)

¹¹³ mintoue = m'hen tou

*

Ar Martolod

(Buhez ar martolod)

Me 'wel eur vagig o toned,
Mez an hini 'garan ne welan ket.
E mor braz Toulon ez eo chomet.

Ar haboter¹¹⁴ a lavare
D'e vartoloded eun deiz a oe :

« Kouraj, kouraj, martoloded,
Kar 'benn eun eur amañ me 'vo beuzet.
C'hwi a zo vif hag a neuio, me a zo koz.
C'hwi 'yelo d'ar gêr, me n'ez in ket.

C'hwi 'rey va gourhemennou, na vankit ket,
D'am zad, d'am mamm, ma'z o gwelit,
D'am bugale ha d'am zud,
D'am fried paour, na vankit ket.

C'hwi 'lavaro dezi kas va mab d'ar skol,
'Vid ma vo desket da varhadour.
Evid ma 'no gwelloh chañs evid e dad.

C'hwi 'laro dezi, ma kemer parti¹¹⁵,
Kemer eul labourer-douar,
Kar ma kemer eun den a vor,
Koulz birviken chañs n'he-do gand gour,
Kar buhez ar vartoloded 'zo noz ha deiz...

Eur martolod 'n e vatimant,
'Zo evel eul labous war eur brank.
Ma kouez er mor e vo beuzet.
Ma kouez war ar pont e vo lazet. »

Setu aze buhez ar vartoloded,
Pa 'maint war ar mor ambarket.

E mor braz Toulon ez eus eur vered
Evid interi ar vartoloded.

(Tennet euz ar "Harned" 1926-B)

* *
*

---

¹¹⁴ ar haboter : caboteur

¹¹⁵ ma kemer parti : ma kemer eur gwaz all da zimezi gantañ

Ar Hrouadur

Pa vez ganet eur bugel, e-barz kreiz eur familh,
E laouenna toud an dud, hag an daoulagad a vrill¹¹⁶,
An talou a vez ridet a zirido souden
'N eur gleved eur bugelig o laosken eur griadenn.

Inosant ez eo c'hoaz, mez kaer eo da weled,
Gand eur vouezig ken dous hag e zellou parfet.
Al leñvadennou a ra ne badont ket pell.
An dud ne gavont ket diêz pa'z eo gwir ez eo naturel.

Ofrit partoud e ene raviset,
Hag eur figur ken koant da doud an dud da bokad.
Autrou Doue, prezervit¹¹⁷ ahanon, prezervit pezh a garien,
Breudeur, kerent ha mignoned, ha memez an enebourien,

Dre ar mell prisiuz, da nompaz morse gweled
Hañv ebed heb fleur, Aotrou Doue benniget,
Kestennou heb gwenan, kaouedou heb laboused,
Famillou heb bugale, gand ma helloh mired.

Petra eo eur bugel 'tre eun tad hag eur vamm
Nemed eur jadenn greñv evel eun diamant.
Formi a ra an union etre an daou bried
Ha lakaad anezo gwelloc'h da 'n em gared.

Mez an destine kruel, ma ne bermet ket
Da laosken an oll dud e-barz 'n o eurusted,
A denno diganeoh, heb goul' hag heb rezon,
Pez a gareh ar muia deuz a-greiz ho kalon.

(Tennet euz ar "Haier" 1918-E)

* *
*

---

¹¹⁶ a vrill : a luh

¹¹⁷ prezervit : diwallit

Ar Hemener

(Bet kanet e miz even 1910)

Ar hemener n'eo ket eun den,
Nemed eur broder laou n'eo ken.
Na verit beza interes
Nag en iliz nag er vered.

Mez plantet 'barz eur zouleg-kerh,
Oll chas ar barrez war e lerh.
An diveradur deuz ar gwez,
'Ray dour benniget war e vez.

Ar hemener 'zo eur paotr skañv,
Eur paotr dilikad deuz an traoñ.
E dreid 'zo 'dreuz, e reor 'zo plad,
Hag e zivesker n'int ket mad.

Ar hemener, pa deu en ti,
Kenta tra 'ra : goul' dijuni.
Neuze 'houlen digand ar wreg
Peleh ez in-me da wriad.

Neuze pa ya war e dorchenn
Kenta tra 'ra skrabad e benn.
Neuze a lamm gand e neudenn
Ha troh' anezi gand e zent.

Pa ya yar-gluch diwar e neiz,
E lar an oll : « amañ 'zo c'hwez. »
Ha pa e kerz¹¹⁸ war leur an ti
Kalz a lak o dorn war o fri.

Pa ya yar-gluch d'ar pardonioù,
'Vez leun-hodel a veskennoù,
'Vid ma laro merhed yaouank :
« Ar hemener en-deus arhant. »

Eun devez ar mestr kemener
O labourad da Zagobert
A gavas pourchua¹¹⁹ eul laouen
War dillad ar roue kristen.

Heb marhata, ar hemener
A droh al laouen dre an hanter.
Ha kerkent n'em lak da lipad
E vilhon¹²⁰ ruziet gand ar gwad.

Setu aze en he zoursen

---

¹¹⁸ pa e kerz : pa gerz.

¹¹⁹ pourchua ? : o redeg ?

¹²⁰ viltion/vilhon/wilhon : eur benveg-troha e micher ar gemenerien ?

Gwir noblañs ar gemenerien.
Rag dibaoe 'lar an dud fall :
« Set' penaoz o-deus gwad royal. »

Diwez'¹²¹ kemener a welis
E oa diouz ar groug e Paris.
Ma fell deoh diskroug' al laer,
Bountit ho fri e toull e reor.

Ha ma n'eus plijet deoh ma zon,
Frealzit bremañ ma halon.
Evom eta beb a dakenn
Da yehed markiz lip-neudenn.

(D'an 21 a viz gwengolo 1927)

(Tennet euz ar "Harned" 1927-B)

* *
*

---

¹²¹ Diwez' : diweza

Kanaouenn ar Bonomig

Deboñjour deoh, Janedig,
Deboñjour a lavaran, hañ ! hañ !
En peleh ema ar Bonomig,
Pa n'ema o torna, hañ ! hañ !

Ema du-ze el liorz o hwrahellad,
Me a gred, o hwrahellad an ed.
It 'ta hardiz d'e gaoud,
Ha n'ho refuzo ket, me a gred.

Ar boñjour deoh, Bonomig,
Boñjour a lavaran, hañ ! hañ !
Ho merh evid ar fortun¹²²,
Diganeoh he houlennan bremañ.

Homañ, va merh Janedig,
Na zimezo ket c'hoaz, evid c'hoaz.
Chom a rey eun daou pe dri bloaz
Da roula ebat c'hoaz, evid c'hoaz.

Keuz az-pezo, Bonomig,
D'am beza refuzet, me a gred.
C'hwi a deuo d'he hinnig din-me,
Ha me n'he hemerin ket, ne rin ket.

Klaskit ho sah, den yaouank,
Ha lammit eñ war ho skoaz, ya da.
Kerkoulz e' deoh e gaoud
Er bloaz-mañ evel e gaoud da vloaz.

Kar 'benn eistez da houde,
Janed 'zo chomet klañv,
Ma komañs ar Bonomig
Dond da 'n em chagrina, hañ ! hañ !

Neuze e ya ar Bonomig
Da foeta bro, O ! O !
Da glask Fañchig da Janedig,
Evid an dimezi c'hoaz, evel c'hoaz.

Lavaret 'm-oa deoh, Bonomig,
Ho-pije va hlasket, hag a-bred
E teujoh d'he hinnig din-me
Ha me n'he hemerin ket, ne rin ket.

Bremañ e teu Janedig
Da gaoud Fañchig, 'meve c'hoaz,
Da houlenn eur bouch gantañ,

---

¹²² evid ar fortun : evid fortuna = dimezi ganti

Evid an disparti c'hoaz, evid c'hoaz.

O ya ! evid eur bouch na daou,
Nag ivez tri pa'z eo c'hwi.
Ha malloz da wall deodou
'Zo kaoz d'on disparti a dimi¹²³
(Tennet euz ar "Harned" 1914-A)

* *
*

Kanaouenn an Durzunell

Kalz amzer am-eus kollet
O furchal ar hoajou,
'Vid sourpren eun durzunell
Kousket war ar brankou.
Devet em-eus va amors
Ha tennet em-eus fall.
Echapel an durzunell
Ha nijet er hoad all.

Diouz an noz hag ar mintin,
O kleved lapoused
O kana, o c'hwitellad,
Da veg ar gwez pignet,
N'e-neus nikun anezo
A bik din va halon
Evel mouez an durzunell
O ouela d'he mignon.

Hirvoudi 'ra noz ha deiz
Gand ar boan, ar glahar,
Evel eun intañvez paour
Kollet ganti he far.
Mez n'eus nikun anezo
A bik din va halon,
Evel mouez eun durzunell
Kollet ganti he mignon.

Petra, turzunell yaouank,
A dourmant da galon ?
Kollet em-eus, emezi,
Ma fidella mignon.
Ma ne deu ar chaseour
Da ober din mervel,
Me 'varvo gand glahar
Da va mignon fidel.

N'eus na souten, na remed,

---

¹²³ disparti a dimi : disparti a zimezi : rupture (du projet) de mariage

Na koñsolasion,
Kapabl da zond da galmi
Tourmañchou ma halon.
Trehet on gand glahar,
Mond a ran da vervel.
Mez ne varvin ket kontant
Ma ne varvan fidel.

Gwelet em-eus o vervel
Eun durzunell yaouank,
Dizehet ma halon
Gand ar boan an tourmant

(Tennet euz ar "Harned" 1914-B)

Son ar Pillaouer

Va zad en-deus va dimezet
Gand eur flêriuz pillaouer
E Lokefred ez eo ganet
E Koumanant "Toull al Laer".

Diskan

Foei, Foei, Foei, va zammig aotrou
Gand e stoup hag e billou.

Tri devez goude va eured
En em gav foar Landerne,
Ha va lapous prim dihunet
A zav 'mêz deuz e wele.

Pa oa hanternoz sonet
En Iliz vraz ar Fouillez
Me oa intañvez glaharet
Va-unan 'bars ma gwele.

Drailla 'ra eun hanter pater
Tana 'ra e gorn butun
Tapoud 'ra e grog pouezer
Evid mond war hent Sizun.

Gantañ 'n em gav kamaladed
O vond da billaoua.
E oll arhant en-deus foetet
Ha tamm pillou c'hoaz n'en-doa.

Mond a ra d'ar vilin-baper
Gand eur zahadig pillou
Kalz buanoh eged eul laer
Rag preset eo an andellou¹²⁴.

---

¹²⁴ an andellou : ar pakajou pillou preset dindan ar wask.

Ha pa zistro d'ar goumanant
Raktal e sav eun tamm kroz.
« E-peleh ema da arhant ?
Me 'gred emaint en da gov.»

Pa ya Yannig d'ar pardonioù
Bepred e vez mezo-dall
Prest e oa da goll e vragou
E Lokefred an deiz all.

Pa deuio ar hiz er vro-mañ
Da derri an dimeziou
Me a yelo en eur gana
Pell deuz paotred ar pillou.

Pa deuio karrig an Ankou
D'ober e dro er vro-mañ
Me a yelo da lavared dezañ
Kas va fillaouer gantañ.

Komzet 'vo d'an aotrou person
Deuz ar flêriuz pillaouer
'Vid ma vo kanet al libera
Hag ouspenn al liberer (*lip-e-reor*).

Foei, foei, foei, va zammig aotrou
Gand e stoup hag e billou.
Maro eo va zammig aotrou
War e stoup hag e billou.

(Tennet euz ar "Harned" 1918-D)

* *
*

Daou zen o sevel ed-du

Daou zen o sevel ed-du, e sav bepred etrezo.
Ha pa'z er d'e zorna, ez eus da veza gwall daoliou.

Ha pa'z er d'e ambleudi, e vez nay ar baotred.
Traou a vez da lonka evel d'eur fahadeg :

Chopinad chistr a vezo, gwin koz hag "eau-de-vie".
Heb dale gand an dra-ze e teu o gwad da virvi.

Neuze e klefot kana beb sort chañson ever
War sujed toud an dud beteg ar pillaouer.

Ar veleien kennebeud ne vezont ket espernet.
Paka a reont ivez o zamm, evel ma'z eo dleet.

(Tennet euz ar Harned" 1925-A)

* *
*

Kontadennou

Eur merour 'oa eet da baea e Houel-Mikêl d'ar person. Tri besk 'oa greet dezo da leina. Ar person a gemeras an hini brasa, ar hure an eil brasa, hag ar merour a blantas e fourchettez en hini bihanna en eur lavared :

« allo ! allo ! »

«... !!! »

« O ! eme ar person, o telefoni da biou emaoñ evel-se ? »

« Da va breur, an hini a zo beuzet. Med hemañ, ar pesk-mañ, a zo re yaouank c'hoaz evid galloud komunika gantañ. »

« Kemer ar piñsad-mañ, eme ar hure d'ar merour, ar fourchettez ennañ.

« Allo ! Allo ! Pierre ? »

«... !!! »

« Ne gomprenan ket. Re vihan ivez. »

« Kemer ar piñsad-mañ, a lavaras ar person, ar fourchettez ennañ adarre. »

« Allo ! Allo ! »

« Ya, ar hein¹²⁵. »

« Respontet e-neus : ya ! Lavaret en-eus din ez eo hemañ, ar pesk-mañ, e-neus debret eun tamm outañ. Bremañ evid veñji anezañ me 'zo 'vond d'e zebri ivez. »

« A ! ya 'vad, eme ar person. »

E ti ar person a zo soubenn da leina, eur yar a zo er pod.

Mez 'barz kaoud koñje da zebri eun tamm diouti,

e ranker goud eur gomz e latin.

Ar merour ne ouie ket, setu n'en-doa ket droad.

Ar hure a gemeras eun askell en eur lavared : "askellus".

Ar person eur feskenn en eur lavared : "feskellus".

Ar merour a gemeras ar rest en eur lavared : "razibus".

Tennet euz ar "Harned" 1928-A)

---

¹²⁵ ar hein : eun tamm euz kein ar pesk

Ar pevar Drimardeur

Pevar Drimardeur 'deuas da labourad war an hent braz 'kichenn ar Faou. 'N em glevet e oant etrezo evid ma 'n em gargje pep unan anezo da gavoud : unan lojeiz dezo o fevar, eun all da bourchas bara, eun all kig, hag ar pevare ar boeson.

Ind-i en em iñstallas 'barz eun ostaleri kaoh-saout. Ar mestr 'oa kantonier. Boesoniu 'oa bet 'n eur ober an arañjamant. Toud 'oant lakaet war ar hoch. Deuz ar pardaez tri euz outo a yeas d'ar Faou : unan da gerhad bara, eun all da gerhad kig, hag egile da brena eur boutou-ler.

Paotr ar bara a lavaras d'ar voloñjerez e oa deuet d'he faea : eñ a vanke eur gwenneg dezi 'baoe deg vloaz 'zo. Ha bremañ e houlenne diganti pourvezia dezañ ha d'e gamaladed bara keid a ma vijent o labourad war an hent-se.

« N'on ket refuz eun den ken onest ha c'hwi », eme ar voloñjerez.

« Roit din neuze pemp torz ha c'hweh hir¹²⁶, servichet diohtu. »

E gamalad a oa eet d'ar gigerez. Goulenn a reas pemp lur kig moh, pemp lur kig leue, pemp lur kig ejenn.

« Me, emezañ, eo mevel person Rumengol ha gand ar pres 'oa warnon 'm-eus dizoñjet va arhant er gêr. C'hwi, maouez, a deuio assemblez ganin beteg Rumengol da gerhed hoh arhant. »

Pa 'vedom o voned gand an hent etre ar Faou hag ar Rumengol, eñ lavaras dezi emede o vond atao a-raog.

« C'hwi 'po ken 'med moned d'an Iliz hag e yeor d'ho paea di. »

Hemañ a astennas e baziou ha moned a reas d'ar presbital da lavaroud d'ar person e oa eur vaouez o toned war-zu Rumengol hag hi n'he-doa ket ar mod da veza fur a-awalh, hi na ree ken 'med lavaroud dezañ : « paea ahanon-me. »

Ar person a yeas d'an Iliz hag a rañkontras ar vaouez-mañ, an hini evel-just a oa o hortoz beza paeet. Kenta tra a lavaras dezañ e oa deuet da glask heh arhant.

« Me, eme ar person, ne vankan ket arhant deoh. »

Ar gigerez he-doa gouezet diohtu penaoz e oa bet tromplet.

'N hini oa eet da brena eur boutou-ler nevez a oa oh esêad anezo pa deuas e gamalad en ti. Hemañ 'yeas rust dezañ abalamour emedo keid-se o choaz eur boutou. Mond a reas d'e gaoud hag a roas dezañ eur mouled¹²⁷. Hemañ, eur voutez 'barz eun troad, eben en e zorn, a yeas war-lerh egile 'n eur lavared evel-henn :

« Ha bremaig te a bako, ha bremaig te a bako. »

Bremañ 'barz an ostaleri e oa moaien da vevi. An ostiz a roas ivez, e termen, ar boesoniu, fiziañs vraz e-noa enno. Tri devez e oant bet oh ober bos, ar hantonier aliez assemblez ganto. Hirio emedo an devez evid regli kont¹²⁸. Pep hini a roas e "d/tournée". An ostizez a roas ivez he hini.

Bremañ 'zo savet beh oh esêa gouzoud piou a baefe. Toud e oant o lavared e rankjent paea. Unan a lavaras neuze moucha an ostizez hag an hini a bakje da genta hemañ a baefe toud.

Pa oa mouchet an ostizez e trohas douar¹²⁹ ar re-mañ. Homañ a reas tro an ti, ha 'benn ar fin e oa eet er-mêz, hag he gwaz a oa just o toned eno. Hi a lammas gantañ 'n eur lavaroud dezañ :

¹²⁶ c'hweh hir = c'hweh torz vara hir

¹²⁷ mouled = eur friad, eur jigorniad, eur flahad

¹²⁸ reñka ar hoñchou

¹²⁹ troha douar : skampa, diskampa : prendre la poudre d'escampette

« Hemañ ranko paea toud. Hemañ ranko paea toud. »

(Tennet euz ar "Harned" 1922-G)

* *
*

Eun tad a-raog mervel

Eun tad a-raog mervel a halvas e baotr penhêr ha pinvidig d'e gaoud, evid rei dezañ tri aviz. Da genta e kelenne da nompaz mond re aliez da weled ar hereñchou. D'an eil e kelenne da werza e loened er genta foar ma kavje eur priz rezonabl deuz outo. D'an trede, pa yaje da glask eur vaouez da zimezi, choaz unan hag a blijje dezañ, nompaz selaou kelennadurez ar re all, kar riskl en-deveze da veza tromplet.

Eun devez goude 'oa maro e dad, e yeas-eñ da foar ar Faou gand eur penn-kezeg. En eur vond ez eas da weled eur yontr (tonton) dezañ. Degemeret 'oa bet deuz ar gwella toud, netra ne vanke. 'Benn eur pennadig e yeas adarre. An taol-mañ ne oe roet dezañ netra nemed eur banne dour hag eun tamm bara zeh. Lakaad a reas en e hodell an tamm bara zeh evid kaoud eur zoñj deuz avizou e dad.

Ar marh 'oa bet e foar ar Faou. Goude dezañ beza kavet tra-walh a arhant dioutañ, ne oa ket bet gwerzet. An devez war-lerh, pa oa eet da gerhed ar marh d'ar gêr diouz ar mêz, e oa bet lazet gand eur bleiz. Hemañ a drohas e lost dezañ evid kaoud eur zoñj all deuz avizou e dad.

Bremañ person ar barrez en-deus kavet eur plah kapabl dezañ da zimezi. Ar person a veulas kement ar plah-se dezañ, ken en-doa degaset soñj dezañ deuz avizou e dad. An dra-ze a reas d'ar paotr yaouank kaoud douetañs war honestiz ar plah-mañ.

Eur pardaez goude an dimezi e teuas eur paour da houlenn loja. Lojet e oe gand ma roje e zillad truillou evid eur re nevez. Ar paotr yaouank-mañ a wiskas dillad ar paour ha mond a reas da glask loja da di e vestrez. Mizer en-doa bet o lakaad ar plah yaouank da zigeri an nor. Erfin, a-forz da zuplia anezi, e oe digoret dezañ. Ar paour 'ranke chom e korn ar hogn da baseal an noz. Da goan e oe roet dezañ eun tamm bara zeh hag eur banne dour.

'Oa ket bet pell e reas van da gousked, ha tro unneg eur e teuas unan da skei war ar prenest.

« Piou eo ? »

« Me, 'peus ket soñj ho-poa lavaret din-me dond ? »

« Amañ 'zo eur paour o loja ze. »

« O ! n'eus forz. »

An den-mañ 'antreas en ti, tenna 'reas e zillad ha mond 'barz gwele ar plah yaouank. Ar paour, na oa ket kousket, a welas mad an dra-ze. Pa glevas ar gwele o traskal¹³⁰ ganto e pakas tok ar person ha trehi douar gantañ d'ar gêr evid lakaad anezañ da veza soñj deuz avizou e dad.

Eul lein vraz a oa hirio 'barz ar vourh ganto. Ar person hag ar hereñchou-tost a oa degouezet pell a oa a-raog ar paotr yaouank 'oa o vond da zimezi. Ar person a reas eun tammig trouz abalamour emede ken diwezd-se. Hemañ 'glaske digareziou, ha benn ar fin e oe iskuzet.

War-dro eun eur en em lakeont da leina. 'Sar eva banneou ar gaoz a yeas en-dro. Ar person a lavare : « ar re goz e oa speredekoh eged ar re yaouank o avizou aliez-tre », a vije gwir. Ar paotr yaouank, ha n'en-doa ket dizoñjet ar ger "soñj" deuz avizou e dad, a gemeras ar gaoz. Lavared a reas dezo penaoz e dad a-raog mervel a roas tri aviz hag o-zri int bet gwir.

« Da genta en-doa lavaret din nompaz moned re aliez da weled va hereñchou, peotramant 'oan sur da veza gwelet fall. Eur wech 'oan eet da weled eun eontr, hag e oan bet degemeret mad, hag em-oa bet rost, viou, kafe ha bep sort boesoniu. An devez war-lerh e oan eet adarre. N'em-oa bet nemed dour hag eun tamm bara zeh. Ma n' gredit ket, ema deoh aze¹³¹.

¹³⁰ traskal = strakal

¹³¹ ema deoh aze : an tamm bara zeh

Va marh, n'em-oa ket gwerzet e foar ar Faou, a oe lazeta din. Setu aze e lost.

Va zad 'lavaras din kaoud disfiañs e komzou ar re all, memez 'barz re ar veleien, kar ar re-ze a zo kapabl ivez da drompla ahanoh. Ma ne gredit ket, aotrou person, setu amañ ho tok deoh. Ha bezit sur, me ne vin ket c'hoaz dimezet.

(Tennet euz ar "Harned" 1922-E)

Priejou kaled

'Barz Sant-Paol a Leon e oa eur marhadour koad, intañv abaoe eun nebeud bloaveziou. An intañv-ze e-noa eur paotr hag eur verh yaouank. Ar marhadour koad-mañ a brenas eur vatimant evid kas koad da Vro-Zaoz. Oblijet da vond da heul e vatimant gand e baotr e laoskas e verh dindan proteksion e vreur beleg keid ha ma vije oh ober e dro.

'Vel-se 'ta, pa oa eet kuit, e vreur beleg euz Sant-Paol a deuas da gavoud e nizez. Ne oa ket bet pell braz en he zi ma komañsas parlant dezi deuz an amourusted ha neuze ober "la cour" (al lez) dezi. Mez ar plahig, yaouankik c'hoaz, ne bermete ket kement-se hag a haloupe en-dro d'an daol a-raog he zonton beleg. Kaer en-devoa galoupad ne helle ket he zapi. Evel-se e lammas war an daol, mez ar plah, pa welas kement-se, a zavas an daol hag e bilas d'an douar ken kreñv ma torras e harr.

Chom a rankas ar beleg eno heb galloud mond d'e di. Mez a forz da hopal e kavas daou lakepot d'e gas d'ar presbital gand ma vefent paeet. Pa oant erruet er presbital gand ar beleg, e gasjont d'ar zolier hag e teujont en traoñ o-daou. Aze e chomjont da hortoz ar paeamant. Ar vatez, 'n eur zoned d'an traoñ, o gwelas eno ha drugarekaas anezo deuz a-berz an aotrou beleg.

« O ! emezo, ni ne vezom ket prijeta gand mersi. »

Oblijet ar plah da vond da houlenn gand ar beleg petra 'vije roet dezo.

« Roit dezo, eme ar beleg, ar pez a houlennint ! »

Setu ar plah a lavaras dezo :

« Ar beleg 'n-eus lavaret din rei deoh "pez a houlennint ". »

« Kant lur pep unan, emezo ! servichet diohtu. »

Eul lizer deuz ar beleg evid rei da houzaoud d'e vreur penaoz e verh a oa fall kenañ, 'oa fall gand ar zoudarded. An tad 'oblijas ar paotr (e vab) da zond da laza e verh ha, pa vije lazeta, e rankje digas dezañ he halon. Ar paotr, e-leh laza e c'hoar, a lazas eun dañvad hag a gasas e galon d'e dad.

Ar verh a oe obljet da werza chañsoniou evid kaoud he boued. Eun devez e teuas eul letanant da brena eur jañson diganti hag a oa bet toucheta gand ar plah-se 'n eur weled he braouentez. Eun devez all e teuas adarre da brena eur jañson all hag a roas dezi ugent lur, mez hi ne falveze ket dezi. An devez war-lerh e teuas adarre hag he goulennas da zimezi. Dimezet int bet o-daou.

Daou viz goude an dimezi, an ofiser a rankas partial evid an Tonkin. E wreg a jomas gand he mamm-gaer, ha homañ ne oa ket evid he gouzañv. Deg miz goude an eured e hanas ar plah-se diou verh vihan deuz ar re vrava.

He mamm-gaer, torfetourez gand ar warizi vraz, a skrivas raktal d'he faotr, evid lavared dezañ penaoz e wreg a oa eur vaouez fall kenañ, a vije fall beteg mond gand ar chas, pa'z eo gwir he-doa bet daou gi bihan. Diohtu an ofiser a skrivas d'e vamm evid laza e wreg dezañ, abalamour m'he-devoa ganet

daou gi bihan. Mez he breur, pa welas oa ket gwir, 'n-oa lavaret dezi mon kuit deuz eno, hag ez aje da lavared d'he gwaz 'nije lazet anezi.

Hi a yeas kuit kerkent. Lakaad a reas he diou merh e pañsion en eur vilin. Mond a reas da vaga bugel eun denjentil evid gounid arhant da baea maga he re. Ugent lur ar miz a baeas hag ugent lur ar miz a houneze.

'Benn eur pennad goude hi a yeas da vatez 'barz eun ostaleri. Aze e pasee kalz beajourien. Eun devez dreist ar re all e tegouezas da leina eun den oajet, eur beleg hag eun ofiser. 'Pad lein ar gaoz a yeas endro. Pep hini a gontas e droiou mad ha lod deuz ar re fall. 'Benn fin toud o-zri o-doa bet eur vuhez kaled.

Hag an ofiser da lavared :

« Kontom neuze pep hini e vuhez, hag ar plah 'zo amañ 'lavaro deom pehini ahanom en-deus bet ar vuhez kaleta.

- An hini kosa a gomañso da genta : kollet e wreg a-bred, daou vugel war e lerh, eur paotr hag eur verh, glaharet gand e verh diroll (*libastenn/likastrenn*).

- Ar beleg : direñket aliez en noz o vond da weloud ar re glañv, oblijet da ober yuniou ha vijil, bet torret e harr.

- An ofiser : oblijet da guitaad ar vro evid moned da vroiou tud ouez, bet eur vaouez fall, beteg ma vije bet fall gand ar chas.

Ar plah, an hini deuz o selaou, n'he-doa lavaret komz ebed beteg-henn c'hoaz. Mez pa 'n-oa an ofiser echuet, hi a zavas he mouez hag a lavaras d'an tri den-mañ :

« N'o-devoa ket bet buheziou re galed. »

Hi en-devoa bet eur vuhez disheñvel diouz o hini. »

(Tennet euz ar "Harned" 1921-A)

* *
*

Dumañ-Duhont -- Par ci, par là -- Passim

Komprenit eta bremañ an dristidigez a zo
War an tamm douar-mañ diabarz meur a dra vad.

Eur paour klask-e-voued a lavaras d'ar re o-doa e lojet :
« Chañs vad a zouetan deoh,
An Êlez a ya ganin, an Tad Eternel a jom ganeoh.
Kig, anduillennou, sorohell. »

Eur paotr fin a gavas unan mezo, kousket e bord an hent.
Cheñch a reas e dok fall outañ en eur lavared dezañ ar homzou-mañ :
« Ar re fall a jom amañ hag ar re vad a ya kuit. »
Hag e laoskas e dok koz gand an hini mezo.
Hag e kasas an hini nevez gantañ.

Din-me 'zo bet desket gwechall gand va zad
Penaos ar gwelloc'h a zo enebour d'ar mad.

Soubidennig tra la la. Soubenn an amann rouz.
Ma zad a oa eur paotr kapabl, ha me 'zo chomet ratouz.

Ma horf 'zo dalhet pell diouzoh,
Med ma spered 'ya 'trezeg ouzoh,
Evel eul labous a-denn-askell,
'Nij etrezeg e vreudeur a zo pell¹³².

Kristenien venniget, me ho ped, koz ha yaouank,
Na rit morse ar betiz-mañ : stanka eur forn gand amann.

Va mignoned, pa vezin maro, grit c'hoaz plijadur din
En eur lakaad din va fenn dindan eur varikennad win.
Ha pa deuio da vera me 'mo eur blijadur vraz.
Ha ma teufe da zidala emefe kalz muioc'h c'hoaz.

Goulenn : Me 'm-eus ha 'm-eus ket. Ma kerez rei din 'mo ket.
Respont : Naon pe zehed.

Fañch 'zo eul laer, bazadou 'ra d'e wreg,
Heja a ra anezi dre he bleo, eva a ra da grevi.
Me ivez pa gavan eur bouzer¹³³, mez ne baean ket.
Toud va zud deut a vez mezo.
Me a vez o vezvi anezo gand Chanig.
Marjann a ra trouz da verhed an Nellah.
Hi a zav a-du gand Fañch.
Va mamm a oa bet e Nellah, a oa roet eur banne rom dezi. »

---

¹³² Bet skrivet gand Charlez a Vro-Hall, eontr d'ar Jeneral de Gaulle.
Bet meneget gand hemañ e Kemper d'an 02 a viz c'hwevrer 1969.
Bet skrivet war eun tamm paper ha peget e-bars ar harned 1928 gand Gwillerm
¹³³ eur bouzer : eur rouler (diouz an onerour)

Hi a houlennas ivez eur banne evid Fañch.
Breur hena da Laouig.

Pa e veh ken du hag ar mouar,
Gwenn kann oh d'an hini ho kar.

Tri aneval speredeg¹³⁴ dioh eun atant :
Ar hillog, ar haz, ar hi.
Ar hillog a lavaras da eun eur deuz ar mintin :
« 'Ma erru mezo ar mestr d'ar gêr ! »
Ar haz : « meo-eo, meo-eo, meo-eo ! »
Ar hi : « atao, atao, atao ! »

Daou Leonard o toned deuz ar foar 'deus prenet saosison. »
A zo eet da gousked e penn eur bern kolo.
Unan anezo a remerkas eun touseg e plas e damm kig,
Hag a zebras anezañ :
« Gwihal ha diwihal, ne gollin ket va daou wenneg a-raog mervel. »

Eur vaouez koz, kouezet deuz eun antre, he-deus torred he reor :
« O ! emezi, 'oa ket diêz e derri, pa'z eo gwir e oa faoutet a-raog. »

Re dost e galon da doull e reor.

Gwelloh 'kavjen kaoud
Eun taol troad 'n em reor gand unan brao,
Eged eur bouch digand unan divalo.

Deg sañtim 'ra daou wenneg
Tregont lur 'ra deg skoed.

Gwelloh kerh da vaga kezeg
Eged n'eo an douchenn fouet.

Plênnaad parrez Brasparz, difraosta ar Fouillez,
A zo ivez daou dra dreist galloudou Doue.

Buannoh e pakfeh eur bleiz gand eun taol bizied
Eged digoada koad ar Hranou ha diveina parrez Hañveg.

Etre kroaz-hent Boudoureg ha Maner Kerliver
Ez eus lapoused-noz a oar mad o micher.

Etre kroazigou koad ar Hranou ha kroaz-hent Kerliver
Ez eus plasou brao da c'hoari koukou.

Pa vin pignet er zolier,
Ne vin ket war an douar.

---

¹³⁴ tri aneval intelligent dioh eur ferm : tri aneval speredeg dioh eun atant

Pedenn Yvon Picard

(An dud o vond kuit euz ar Menezioù D)

Ha ma teufe eun deiz va menez benniget,
Evid kêr ha plênenn, da veza dilezet ?
Pa welfed e pep park brug hepken o tiwan,
En diweza prajou o kreski 'med brouan¹³⁵ ?

Ha pa gouezfe tiez ar mêzioù e poultrenn,
En abeg m'eo marvet micherioù koz ar ouenn ?
Pa vefe gand an oll ankouaet war eun dro
Pardoniou ha foariou ha tantadou ar vro ?

Ha pa'z afe an dud da gantren reuzeudig,
Bet ganto peurrostet o ed en ervennig ?
Kuitaet o oaled ha prennet dor o zi,
Leh hepken e chomo da yudal eur hêz ki ?

O ! Mestr karantezuz, selaouit va fedenn,
A ran deoh a galon a-raog eur va zermen.
Me ho ped 'velato d'am lezel da gousked
E douar va farrez e gorre ar vered.

O veled dirazon torgenn gromm Sant-Mikêl,
Hag an heol o kuzad a-dreñv roh Trevezel,
E peoh e kanin da hortoz galv ho mouez.
Nerzeg 'savin neuze 'vid ar varnedigez.

(Tennet euz ar "Harned" 1922-C)

* *
*

---

¹³⁵ brouan : broënn

Explosion à la Poudrerie Nationale de Pont-de-Buis

L'apologue des cinq victimes
de l'explosion du 6 juin 1922
à la Poudrerie Nationale du Pont de Buis
=====

Il faudrait que j'aurois un coeur de marbre ou d'acier
Pour n'avoir, pour ces victimes, aucune pitié,
Qui, sur cette terre, ont sûrement souffert
Autant, sinon plus, qu'un damné à l'enfer.

Je les vois encore essayant de fuir la mort,
D'où leur maître suprême avait bien jeté leur sort.
Dans ce dépôt 8G, où ils travaillaient,
La grande faucheuse fauchait, fauchait.

Mon être tressaille toujours, rien que de penser
Aux cruelles souffrances, qu'ont eues ces ouvriers,
Puisque en moins de temps que je vous l'aurais dit,
Ces cinq bons hommes étaient bien cuits (*partis*).

Cinq minutes ont suffi pour faire leur malheur,
Malgré leur jeune âge et leur pleine vigueur.
Dans une chaleur de six mille degrés,
Tout ce qui est à cuire cuirait.

L'étain, le verre, par cette chaleur, se fondent.
Les humains brûlés par elle, iront sans tarder dans l'autre monde,
Comme sont hélas allés le mutilé Jean Garo,
L'ouvrier Gouriou, Quéau, Rolland, Gerbaux.

Ils doivent être maintenant arrivés aux cieux,
Et sans doute le bon Dieu dira : c'est affreux
De voir cinq hommes dans un pareil état.
Celui qui a fait cela est pire que Judas.

Vous, mes humbles camarades que j'ai vu souffrir,
Vous êtes tous morts en vrais martyrs,
En obéissant toujours aux ordres qu'on vous donnait,
Pour satisfaire les chefs qui vous commandaient.

Vous alliez au plus vite pour faire du rendement,
Mais ne tenant pas compte des terribles accidents
Qui, mes camarades, chaque minute vous guettaient.
De commettre une imprudence et la poudre brûlait.

Aucun de vous cinq n'était prévoyant.
Vous ignorez tous que pour aller vite faut aller doucement.
Allez doucement si vous êtes pressés,
Conseille le sage à ceux qui veulent arriver.

En afer-ze va zud 'zo bet sklêrijennet
'Vel eun nozvez kreiz ar goañv, heb loar hag heb stered.
'Benn daou zevez da houde e oa greet an ezvan,
Da glask dre peseurt moaien e oa kroget an tan.

Dans mon hallucination je vous vois souvent
Vous débattre, crier au secours dans ce brasier ardent.
En réalité je vous ai aussi bien vus :
Vos effets brûlés, vous étiez tout nus.

En plus de vos effets restés sur le terrain,
Il y avait de vous même les paumes de vos mains,
Presque tous les ongles de vos mains, de vos pieds,
Et votre belle chevelure était bien consumés.

Votre sang est coagulé des suites de cette chaleur,
Et lorsqu'il n'est plus liquide il faut bien qu'on meurt.
A ceux qui ne veulent pa croire je lance ce défi
De tenter l'expérience et pouvoir rester en vie.

Vous n'êtes pas une lumière qu'on peut ressusciter,
Lorsque vous êtes éteints, éteints vous resterez.
C'est bien pour cela, mes anciens amis,
Que ce n'est pas sûrement votre sort que j'envie.

Car à trente, quarante, cinquante ans on est jeune encore.
Il faudrait être idiot pour désirer la mort.
Et vous non plus vous n'avez pas désiré
Une fin si affreuse, je ne l'ai jamais douté.

Vous désiriez comme moi vivre tranquillement
Le plus longtemps possible avec vos chers parents,
Pour que plus tard vous auriez gagné,
Comme beaucoup d'autres, une retraite bien méritée.

Mais notre Maître suprême qu'est le bon Dieu,
N'a jamais consenti qu'il y ait ici bas des heureux,
A fait tourner la roue de la destinée,
Pour que tous les heureux soient de suite fauchés.

Vous étiez tous aveugles et vous ne voyiez pas
Venir ce jour fatal, le jour de votre trépas :
Le 6 juin 1922, vers neuf heures du matin,
Vous a bien montré votre cruel destin.

GGuillerm

*Dans cette affaire-là, les gens ont été éclairés
Comme une nuit au milieu de l'hiver, sans lune et sans étoiles.
Au bout de deux jours après on fit semblant
De chercher par quel moyen avait pris le feu.*

(Tennet euz ar "Harned" 1918-H)

* *
*

En hommage à la belle-fille de Guillaume Guillerm :
Jacqueline veuve de son fils Hervé

« Qu'elle trouve ici nos vifs remerciements
d'avoir eu la gentillesse de porter à notre connaissance
les carnets de notes et les cahiers de chansons de son beau-père. »

ce beau poème composée par elle-même
à l'occasion de leurs Noces d'or.

Noces d'or

Aujourd'hui le biniou sonne pour célébrer nos Noces d'Or.

Cinquante ans auparavant j'épousais un Breton, un Breton de la terre, un Breton de l'Argoat. Ses sabots ont couru dans les landes et les bruyères des Monts d'Arrée où sont profondément ancrées ses racines.

Aujourd'hui le biniou sonne, nostalgique et familier, mais ce sont d'autres musiques qui m'accueillent lors de mon premier séjour dans ma belle famille : une langue d'abord, à la fois rude et chantante à laquelle bien sûr, je ne comprends rien ; le claquement sec et rapide des sabots martelant la route dès le petit matin ; le gargouillis de la pompe que mon beau-père amorce au jardin et la chute métallique de l'eau dans le broc bosselé.

Et les odeurs ? Elles aussi me sont étrangères : parfum tenace des pommes mûrissant au grenier ; effluves de beurre cuit et de pommes de terre mijotées, s'échappant quotidiennement de chaque maison ; et, subtile et discrète, la senteur des ardoises mouillées par la pluie.

La pluie ! Fine et silencieuse, elle tire son rideau gris sur un paysage verdoyant et vallonné ; elle ramollit les coiffes et, avec l'aide du vent, malmène les larges jupes bretonnes ; elle remplit les sabots de bois oubliés sur le seuil des maisons et rend interminables certaines journées d'été.

Aujourd'hui le biniou sonne pour cette fête familiale. C'était pour d'autres fêtes qu'il sonnait autrefois, tantôt recueilli pour le Pardon du Cranou, dans la modeste chapelle de Saint Convald, tantôt fanfaron pour la fête cycliste du 14 juillet.

Quant à la fête familiale, elle se tient chaque année à Pen ar Hoat ar Gorre, petit hameau perdu des Monts d'Arrée. La ferme ancestrale rassemble cet après-midi-là ses enfants éparpillés autour du traditionnel café breton.

Dans le lointain miroite la rade de Brest, plus proches les rochers pointent la rudesse de leur granit au dessus de la molle rondeur des arbres. Devant la maison le jardin est modeste : quelques hortensias bleus s'appuient sur le four à pain délaissé que le lierre envahit peu à peu.

Nous sommes nombreux dans l'unique pièce du rez de chaussée. La minuscule fenêtre éclaire doucement les faïences colorées du vaisselier. Dans la vaste cheminée somnole un perpétuel feu de bois. Sur la longue table charcuteries, crêpes et gâteaux entourent la motte de beurre couleur d'ajonc. Cidre, vin et café sont servis par Louise, la jeune épouse du fils de la maison. Timide et réservée, elle ne s'assied jamais avec nous. C'est en breton que l'on parle. Ma belle-sœur, les enfants et moi-même écoutons, résignés, cette langue dont nous ignorons presque tout. Le regard des enfants s'accroche à la porte ouverte sur la campagne. Leur muette supplication durera le temps du repas : le chien, les vaches et les poules attendront...

Coiffes dans leur papier de soie, sabots délaissés au fond des jardins, pompe couchée le long du vieux mur, pommiers fatigués aux branches moussues, c'est cela que me raconte le biniou qui sonne aujourd'hui pour célébrer nos Noces d'Or.

Pen ar Hoat ar Gorre le 18/XI/2002
Jacqueline Guillerm

TAOLENN

Piou eo Guillaume Guillerm
Ma harned-godell
Disput war sujed an dañsou
Disput etre eur here hag eur boutaouer-koad
Disput war sujed eüruz ha maleüruz
Soubenn al lêz
Petra 'zo kaoz din-me ma'z on bremañ dimezet
Poltroñ digourdia
Kanaouenn Mari ar plah friant
Kanaouenn ar boeson
Gwerz a-eneb ar gwin-ardant
Ar merhed hag o gwiskamñchou
'Barz an ti-forn
Dañsom
Beaj eur zoudard
Kanaouenn ar brezel
Kanaouenn war sujed ar brezel
Trubuillou ar brezel
War don an tango
Eur zon nevez savet
Ar c'hwilijen
An Intañv
Ar Martolod
Ar Hrouadur
Ar Hemener
Kanaouenn ar Bonomig
Kanaouenn an Durzunell
Son ar Pillaouer
Ar pevar Drimardeer
Eun tad a-raog mervel
Prijou kaled
Daou zen o sevel ed-du
Kontadennou
Du-mañ-duhont
Peden Yvon Picard
Explosion à la Poudrerie
Noces d'or